

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

MIHA LOBNIK

MENTORICA IZR.PROF. DR. TANJA RENER

**ISTOSPOLNO USMERJENI MLADI,
ŠTUDIJA PRIMERA SKUPINE LEGEBITRA**

DIPLOMSKO DELO

LJUBLJANA 2002

Uvod	4
-------------------	----------

1. Istospolno usmerjeni mladi kot socialno ranljiva družbena skupina

1.1. Sive lise, slepe pege: problem nevidnosti gej, lezbičnih, biseksualnih in transeksualnih (glt) adolescentov v strokovni literaturi	7
Glavni izvori stresa v življenju istospolno usmerjenih mladih	10
1.2. Čut in občutljivost: lezbični in gej adolescenti, izkušnje in potrebe	11
Zdravje, identitetni razvoj, ranljivost, tveganja	12
Primarna skrb in prevencija	15
1.3. Ponos in predsodki: delo z lezbično gejevsko in biseksualno mladino	18
Izhodišča za delo z istospolnimi mladimi	19
Stigmatizacija mladih gejev, lezbijk in biseksualcev	22
Coming out- razkritje kot proces in adolescenčni razvoj	24
Pregled strategij za delo z istospolno usmerjenimi mladimi	24
Kultura in Skupnost	25
1.4. Nestrpnost v učilnicah in sovraštvo na šolskih hodnikih.....	26
1.5. Sklep	28

2. Skupine za istospolno usmerjene mlade: Legebitra, študija primera

2.1. Kronološki pregled razvoja Legebitre	30
Kontekst: gejevsko in lezbično gibanje 1996-97	30
Ustanavljanje Legebitre 1997/98	33

2.2. Kako deluje Legebitra (Ideološka izhodišča)	37
Osnovne značilnosti skupine za istospolno usmerjene mlade	38
Delovanje skupine: aktivnosti in notranja struktura	39
Aktivnosti: pogovori, delavnice, športno rekreativna srečanja in druženje	40
Notranja struktura: Odbor in člani	42
“Welcome” - sprejemanje novih	43
Promocija: Informiranje o skupini	46
Osebna promocija skupine in pojavljanje aktivnih članov v medijih	48
Predstavitve Legebitre na šolah in drugih javnih srečanjih.....	50
Legebitrina Oznanila	51
Legebitrini izobraževalni tabori	52
2.3. Značilnosti skupine v interakciji z okoljem	52
Umeščenost v GLBT okolje v Slovenija	53
Umeščenost v GLBT okolje - Mednarodno sodelovanje	54
Leuven 1999: Članstvo Legebitre organizaciji IGLYO	55
Strasbourgški obrat 1999: Meje medkulturnega sodelovanja	55
Stockholm 2000, prepad dveh svetov: Neuspehi mednarodnega sodelovanja	59
Ljubljana 2002, Ponovno odkrivanje vzhoda: Mednarodni seminar v Ljubljani	61
Mladinski kontekst: Legebitra in ŠOU v Ljubljani.....	63
Legebitra in druge mladinske strukture.....	66
Legebitra in društvo za mednarodno sodelovanje študentov medicine, SLOMSIC.....	67
Aktivistične intervencije: politične zahteve in učinki delovanja.....	67
3.0. Sklep	69
4.0. Viri in literatura	74

Uvod

Tema dela, ki je pred vami, so istospolno usmerjeni mladi. V naši in dostopni tuji literaturi je o tej raznovrstni družbeni skupini relativno malo napisanega. V nalogi bomo zato

najprej predstavili nekaj tiste tuje literature, ki se s to skupino ukvarja. Tako bomo razkrili osnovne okoliščine, ki jih je potrebno poznati, da bi lahko o istospolno usmerjenih mladih sploh smiselno govorili. Po pregledu literature utemeljiti in izhodišč, bomo s študijo primera skupine za istospolno usmerjene mlade predstavili skupino Legebitra. Pogled v zgodovino njenega nastanka in razvoja, notranjo strukturo in logiko delovanja, nam bo omogočil opazovati, kako skupina Legebitra odgovarja na nekatere specifične potrebe istospolno usmerjenih mladih. Kaj naj bi te specifične potrebe bile, bomo skušali ugotoviti s pomočjo prej omenjenih teoretičnih virov in strokovne literatura. Ker sem eden izmed ključnih akterjev skupine Legebitra, gre z metodološkega stališča za opazovanje z aktivno udeležbo.

Prvi problem, s katerim se sooči, kdor želi govoriti o istospolno usmerjenih mladih, je dostopnost virov in literature, ki bi omenjeno skupino obravnavali. V tej nalogi sem uporabil literaturo, ki sem jo v zadnjih petih letih, odkar se aktivno ukvarjam z delom v skupini Legebitra, tudi sam zbiral. Razen lastne zbirke mi je bila v precejšno pomoč tudi Lezbična knjižnica na Metelkovi 6 v Ljubljani. Literatura, ki je uporabljena v tej nalogi, je večinoma novejša, saj so vsa tuja dela o tej temi, ki jih uporabljam, izdana po letu 1995. Ob tem bomo skušali ugotoviti, ali v Sloveniji sploh obstajajo ustrezni in relevantni viri, ki bi se ukvarjali z istospolno usmerjenimi mladimi kot specifično družbeno skupino.

Naslednje vprašanje, na katerega si bomo skušali odgovoriti je, kakšna socialna skupina so istospolno usmerjeni mladi in ali gre res za specifično ranljivo družbeno skupino. Hipoteza, ki jo zastavljamo, je da je ta skupina stigmatizirana dvakrat, najprej zaradi svoje spolne usmerjenosti, potem pa še zaradi svoje mladosti. Takoj, ko bomo o istospolno usmerjenih mladih spregovorili, se nam bo postavilo vprašanje izrazov, s katerimi to skupino opisujemo. Zanima nas namreč, kaj termini, kot so na primer homoseksualnost, istospolna usmerjenost, mladi, geji, lezbijke, biseksualci, opisujejo in kakšne posledice prinaša njihova (ne)premišljena raba. Preden se namreč lotimo študija primera skupine Legebitra, moramo ugotoviti, kako so istospolno usmerjeni mladi definirani, pojmovani in predstavljeni v strokovni literaturi. Razumevanje družbenega konteksta nam bo v pomoč, ko bomo skušali ugotoviti razloge za nekatere značilnosti dela, ki poteka v Legebitri.

Prvi del, ki prinaša pregled specifične literature, bo torej skušal odgovoriti na vprašanje, kakšne specifične potrebe ima skupina istospolno usmerjenim mladih, če velja

ugotovitev, da gre za dvakrat stigmatizirano skupino. Poleg socialnih potreb istospolno usmerjenih mladih pa omenjena literatura navaja tudi načine, kako na te potrebe odgovoriti. Na družbene potrebe istospolno usmerjenih mladih lahko reagirajo sistem socialnega dela, izobraževalni sistem, država s pravnim aparatom ali pa tiste družbene institucije, ki jih ustvari gejevska in lezbična skupnost, gejevsko gibanje v konkretnem kulturnem okolju. Skupina Legebitra je del gejevsko lezbičnega gibanja, ki odgovarja na specifične socialne potrebe istospolno usmerjenih mladih in te potrebe hkrati tudi artikulira.

Študija primera skupine Legebitra se mi zdi primeren način, kako ovreči ali potrditi hipotezo, ki pravi, da lahko skupina za istospolno usmerjene mlade uspešno odgovarja na specifične družbene potrebe istospolno usmerjenih mladih. Drugi motiv za študijo primera skupine Legebitre pa je opisati njen nastanek in razvoj. Skupina deluje že več kot štiri leta. Verjamem, da je pomembno opisati način in razsežnosti njenega dela, ker česa takega doslej še ni storil nihče.

Kako organizirati študijo primera skupine Legebitra, da bi skupino predstavili čimbolj pregledno? Odločil sem se za strukturo predstavitve, kjer skupino opazujemo kot zaprt socialni sistem, potem pa to opazovanje razširimo tako, da opazujemo interakcijo skupine z okoljem, ki ga obdaja. Prvi del, kjer nas zanima skupina Legebitra kot pojav zase, je razdeljen na tri poglavja. Na začetku delo in obstoj skupine postavimo v časovno prostorske okvirje in poleg zgodovine razvoja skupine predstavimo kontekst gejevsko lezbičnega gibanja v Sloveniji, v katerem je skupina nastala. Po kronološkem pregledu razvoja skupine sledi drugo poglavje, kjer nas zanima predvsem, kako skupina deluje oziroma, kakšna so njena ideološka izhodišča. Tu bomo opisali konkretne aktivnosti skupine in tisto, kar je v zvezi s skupino Legebitra mogoče opazovati. Predstavili bomo tudi, na kakšnih ideoloških izhodiščih je skupina in njeno delovanje utemeljeno. Drugo poglavje drugega dela je analiza notranje strukture skupine in njenega delovanja.

Skupina za istospolno usmerjene kot je Legebitra pa ni nikoli le pojav zase, zato je smiselno opredeliti njeno interakcijo z okoljem. Če smo se v prvem delu študije primera skupine Legebitra osredotočili na časovni potek, vidno delovanje in notranjo strukturo skupine, nas sedaj zanima, kako je skupina umeščena v gejevsko lezbični kontekst v Sloveniji in v tujini. Prav posebej se bomo osredotočil na sodelovanje skupine s tujino, saj je od samega začetka delo skupine povezano z vplivi tujih gej in lezbičnih organizacij.

Nenazadnje želimo preveriti hipotezo, da mednarodno sodelovanje in mreženje, sama vpetost v mednarodne mreže in povezave, spodbujajo in motivirajo lokalno in regionalno delovanje organizacij in skupin za istospolno usmerjene mlade. Tako si bomo podrobneje ogledali tudi izkušnje z mednarodnim sodelovanjem.

Okolje skupine pa ni le gejevsko lezbični družbeni kontekst, ampak tudi neposredna socialna okolica, v kateri Legebitra deluje in v kateri se je razvila. Zanimala nas bo interakcija skupine s Študentsko organizacijo Univerze v Ljubljani in drugimi mladinskimi skupinami, organizacijami in institucijami, s katerimi je skupina sodelovala.

Če še enkrat povzamemo temeljne hipoteze: študija primera in analiza relevantnih teoretskih virov nam bosta omogočila, da potrdimo ali ovržemo hipoteze o specifično ranljivi socialni skupini istospolno usmerjenih mladih. Preverili bomo domnevo o pomanjkanju relevantnih teoretskih virov. Ovrgli ali potrdili bomo tezo, da je delovanje skupine za istospolno usmerjene mlade, svojevrsten odgovor na izražene in zaznane potrebe istospolno usmerjenih mladih in pa hipotezo, da ima mednarodno povezovanje na delo lokalnih organizacij pozitiven učinek. Poleg preverjanja ali zavračanja omenjenih hipotez je študija primera skupine Legebitre priložnost, da jo kritično ovrednotimo, ugotovimo njene dosežke ali neuspehe in razmislimo o razvojni viziji za prihodnost njenega delovanja. Po štirih letih aktivnega opazovanja z udeležbo, predstavlja naloga izziv za teoretično in strateško refleksijo in temelje za premislek preteklega delovanja.

I. del

Istospolno usmerjeni mladi kot specifična socialno ranljiva skupina

1.1. Sive lise, slepe pege: problem nevidnosti gej, lezbičnih, biseksualnih in transeksualnih (glbt) adolescentov v strokovni literaturi

Obstajajo specializirane publikacije, ki govorijo o istospolno usmerjenih mladih. Gre za vire, ki se s sociološkega, psihološkega ali z vidika socialnega dela ukvarjajo s spolno usmerjenostjo. Pri zbiranju literature sem opazil, da v virih, kjer se govori o mladih o istospolno usmerjenih mladih, ponavadi ni veliko napisanega. Prvi tekst, ki ga bomo predstavili, govori prav o tem, da se istospolno usmerjeni mladi redko pojavijo kot predmet zanimanja sociološke literature.

V zborniku o prevenciji heteroseksizma in homofobije, ki je izšel leta 1996, v seriji zbornikov na temo primarne prevencije psihopatologij, je objavljen članek, ki problematizira dejstvo, da istospolno usmerjeni mladi večinoma niso predmet socioloških raziskav. Preden pa pokažemo, zakaj istospolno usmerjeni mladi niso pogosto sociološko preučevani, si oglejmo še definicijo specifičnega izraza, ki se velikokrat uporablja, kadar je govora o istospolni usmerjenosti. Smiselno se mi zdi kar takoj pojasniti, kaj pravzaprav pomeni beseda heteroseksizem. Rothblumova v uvodu zbornika ta izraz pojasni takole: "Heteroseksizem je diskriminacija na podlagi spolne usmerjenosti." (Rothblum in dr., 1996: ix). Heteroseksizem je tudi prepričanje o naravni nadrejenosti in večvrednosti heteroseksualne spolne usmerjenosti, odnosov in načina življenja, ki iz nje izhaja. Homofobija pa je strah, odpor in gnus do istospolne usmerjenosti oziroma homoseksualnosti.

Po mnenju D' Augellija so skupino istospolno usmerjenih mladih v družboslovju začeli raziskovati šele v zadnjih nekaj letih. (D'Augeli, 1996) Omenjeni avtor kritično ocenjuje dosedanje sociološko raziskovanje te specifične družbene skupine. Ko so leta 1972 "odkrili" homoseksualnega adolescenta, je bilo v raziskavo vključenih 60 mladih moških, ki so imeli homoseksualne spolne odnose. Ena bistvenih ugotovitev teh raziskav je bila, da ne obstajajo prostori, v katerih bi se mladi homoseksualci lahko razvijali, zato zahajajo v druge "odprte" prostore, kot so parki, kina, plaže in lokali. Te raziskave ne govorijo nič o fizičnih tveganjih, ki so s temi prostori povezana, kot tudi ne o posledicah in učinkih na razvoj identitet, ki so jih takšne okoliščine povzročale (D'Augelli, 1996).

"Čeprav gre za poskus izogniti se patologizaciji, kot smo jo poznali poprej, je podoba, ki jo je ustvarilo poročilo, še vedno podoba odtujenih fantov, ki so nekje na svoji poti do tako imenovane homoseksualne subkulture. Brez družin, brez odnosov, brez socialnega konteksta, je mladostniški moški homoseksualec čisto drugačno bitje, kot pa mlad in urban heteroseksualec". (D'Augelli, 1996: 125)

O procesu coming-outa ali razkritja spolne usmerjenosti in njegovih posledicah takrat sploh ni bilo govora. Odstranitev homoseksualnosti iz liste psihiatričnih diagnoz leta 1973, razmah virusa HIV v začetku devedestih in vedno več coming outov oziroma razkritij je vplivalo na porast tovrstnih raziskav. Kljub temu pa še danes nikjer ni mogoče dobiti reprezentativnega vzorca mladih v starosti med 10. in 20. letom, ki bi priznavali, da jih privlačijo osebe istega spola.

V svojem tekstu se zato D'Augelli ukvarja z empiričnimi ugotovitvami o istospolno usmerjenih mladih in njihovimi socialnimi konteksti: družinami, vrstniki, šolami in skupnostmi. Poznavanje tega konteksta vidi kot osnovo za nadaljnjo razpravo o primarni prevenciji v korist te skupine. Po njegovem mnenju je očitno, da so se raziskave v letih od 1973 pa do danes precej spremenile. Od leta 1981 (Maylon, v: D'Augelli, 1996) adolescentne homoseksualnosti ne obravnavajo več kot faze v heteroseksualnem razvoju. Doživela je torej nekakšno emancipacijo. Martin je leta 1982 kot osnovno dilemo gejevske mladine označil problem "učenja skrivanja", ki najbolj zaznamuje istospolno usmerjenega mladostnika. (Martin, v: D'Augelli, 1996).

Ko spregovorimo o istospolno usmerjenih mladih kot o konkretni družbeni skupini, je po D'Augellijevem mnenju na začetku pomembno izpostaviti dejstvo, da ti posamezniki in posameznice načeloma nimajo lahkega dostopa do podpornih skupnosti gejev in lezbijk, ki so v glavnem namenjene odraslim. (D'Augelli, 1996). Ker mladostniki nimajo svojih sredstev, so glede informacij o glbt temah popolnoma ali vsaj v veliki meri odvisni od šol in staršev. Dogaja se, da so mladi zaradi svoje spolne usmerjenosti bodisi kaznovani ali pa sploh niso resno obravnavani.

Hunther in Schaecher sta opozorila na socialno izolacijo, nasilje in nadlegovanje, ki so ga deležni istospolno usmerjeni mladi v šolah (Hunther in Schaecher, v: D'Augelli, 1996). "Šole so primarni institucijski konteksti, v katerih domujejo adolescenti, pravi D'Augelli in nadaljuje: "so tudi kraji, kjer se udejanjajo vrstniške kulturne norme, ki so v adolescenci visoko heteroseksistične." (D'Augelli, 1996: 127) Ross-Reynolds in Harvey sta leta 1985 ugotavljala, da so homoseksualni adolescenti prav v šolah izredno socialno ranljivi in kot taki potrebujejo posebno pozornost in zaščito s strani strokovnega kadra (Ross-Reynolds in Harvey, v: D'Augelli, 1996).

V družinskih odnosih istospolno usmerjenih mladih sta značilna bodisi pojav predčasnega zapuščanja družin, oziroma popolnoma nove družinske vloge ostalih članov družin ob coming-outu. Pomembno je upoštevati, da ne-razkriti mladostniki doživljajo radikalno drugačen razvoj kot tisti, ki so doma odkriti. Doma pozitivno sprejeti razkriti mladostniki doživljajo popolnoma drugačen razvoj, kot doma razkriti in zavrnjeni mladostniki. D'Augelli je prepričan, da je kakovostnih podatkov malo, predvsem pa

primanjkuje longitudinalnih raziskav. Raziskave odraslih, ki preučujejo povezave med diskriminacijo in mentalnim zdravjem bi morali uvesti tudi za mlade. (D'Augelli, 1996).

“Istospolna erotična usmerjenost se doživlja, misli in izraža na različne načine, ne le v različnih starostih, ampak tudi ob različnih pogojih, ki reflektirajo posameznikovo fizično, kognitivno in čustveno ter socialno razvitost v določeni točki njenega ali njegovega življenja.” (D'Augelli, 1996: 130).

Večina odraslih poroča, da se je moči heteroseksualnega imperativa zavedla takoj, ko ga je poskusila kršiti. Velikokrat so odločilno vlogo igrale tudi izkušnje, ko so posamezniki videli, kako negativno reagira družba na določene homoseksualne posameznike. Tako so anticipirali, kaj bi se, če bi bili razkriti, lahko zgodilo tudi njim. Izhod iz heteroseksualne identitete je, kot pravi v D'Augelli, stresen tako za posameznika, kot za družbo, ki ga obkroža. Posebej bi morali biti pozorni in se izogibati t.i. odraslo-centričnega razmišljanja, saj prevečkrat skušamo razumeti coming out mladostnika z dostopnim vedenjem o coming out-u odraslih. Coming out 14 letnika pa se v celoti razlikuje od coming -outa 24 letnika. (D'Augelli, 1996).

D'Augelli predlaga naslednje štiri strategije, ki bi izboljšale socialni položaj istospolno usmerjenih mladih: skozi izobraževanje odgovornega osebja bi pospešili razvoj afirmativnih storitev, ustvariti bi bilo potrebno več za istospolno usmerjene mlade “varnih prostorov”. Tu je še integracija te skupine in relevantnih tem v šolske učne načrte in pa temeljita prenova izobraževalnih politik. Po njegovih napovedih bo v prihodnosti večje število mladih bolj zgodaj opravilo razkritje. Jasna zavezanost istospolno usmerjenim mladim in njihovim potrebam je lahko nekakšen coming out za institucije. Intervencije so namreč večkrat nujno potrebne, a dokler vlada heteroseksistična ideologija, so dostikrat nemogoče. Vedno več je mlajših, ki bodo v prihodnosti šli skozi predvidljive zgodbe, natančno se ve kakšno pomoč bodo potrebovali. (D' Augelli, 1996)

Glavni izvori stresa v življenju istospolno usmerjenih mladih

Istospolno usmerjeni mladi imajo malo možnosti raziskovati svoje identitete brez velikih tveganj. Ob vsakršnem eksperimentiranju so kulturne sankcije neizprosne. Zaradi izolacije od sebi podobnih in sporočil o sramotnosti homoseksualnih občutkov, je zgodnji občutek mnogih homoseksualnih adolescentov prav občutek drugačnosti in različnosti.

Ta občutek povzroči, da se začnejo mladostniki bodisi umikati iz družbenega življenja bodisi aktivno igrati heteroseksualno identiteto. Pri tem nastaja vrzel med javno in osebno identiteto. V raziskavi leta 1993 so v ZDA odkrili, da je biti označen in imenovan za homoseksualca v šoli, med mladimi dojet kot psihološko najhujša oblika verbalnega nadlegovanja (v D'Augelli, 1996: 134).

Mladim primanjkuje pisnih virov o istospolni usmerjenosti, hkrati pa jih je preveč sram, da bi se pridružili gejevski skupnosti odraslih, če seveda ta v bližini sploh obstaja. Svojo zaskrbljenost (glede sebe in svoje prihodnosti) težko izrazijo, zato so jim toliko bolj v pomoč telefonske linije z nasveti in možnostjo pogovora. Močna prijateljstva se razvijajo počasi, zaznamuje jih namreč stalen strah pred zavrnitvijo v primeru razritja. Podatki pričajo, da so ti strahovi pravzaprav realni. Le 12% mladih v neki raziskavi (D'Augelli, 1996: 135) bi imelo za prijatelja istospolno usmerjeno osebo, kar 89% mladim iz iste raziskave pa se spolni odnosi med osebami istega spola gnusijo. Mnogi najstniki tako postanejo odvisni od malega števila prijateljev, zato so motnje le teh lahko zelo stresne. Majhen krog ljudi, v katerem se gibljejo, okrepi občutek deviantnosti. Kadar ne obstajajo možnosti odprte debate, obstaja velika verjetnost, da mladi ponotranjijo negativne poglede družbe na istospolno usmerjenost, kar slabo vpliva na njihovo samopodobo. (D'Augelli, 1996).

Problemi istospolno usmerjenih se izpostavljajo na štirih posameznih področjih: V šoli (kjer nadlegovanje vpliva na izostajanje, to posredno na slabši uspeh, kar se pogosto konča v odhodu iz šole), doma (oteženi odnosi, poskusi spreobrnitve ali beg od doma in posledično mladostniško brezdomstvo), sledijo zapleti in težave z zakonom in končno zloraba substanc, največkrat kot težave z drogami. Ob vsem tem je tu še pesimistična podoba prihodnosti (živeti v družbi kot član stigmatizirane skupine), kot se v heteroseksistični družbi kaže mladim drugačne spolne usmerjenosti.

V sklopu družinskih problemov so največkrat izpostavljeni: odsotnost družinske podpore (43% staršev na otrokov coming out odreagira negativno), ki se kaže tudi ob podatku, da je le 11 % otrok dobilo pozitiven feedback v domačem krogu. (D'Augelli, 1996: 135). Novejše raziskave kažejo kritično stanje tudi glede izpostavljenosti okužbi z virusom HIV. Problematična, naj bi bila tudi rast verbalnega in drugega nasilja. "Raziskave kažejo, da so mladi geji in lezbijke pogosto žrtve različnih napadov" (D'Augelli, 1996: 135).

1.2. Čut in občutljivost: lezbični in gej adolescenti, izkušnje in potrebe

Z vprašanjem socialne skrbi in svetovanja se iz perspektive preventivnega in socialno zdravstvenega dela z istospolno usmerjenimi mladimi ukvarjata Caitlin Ryan in Donne Futterman. (Ryan, Futterman 1998). Socialna skrb mladim ni lahko dostopna, poudarjata avtorici. Sistemi socialne skrbi so po njunem prepričanju v veliki meri spregledali istospolno usmerjene mlade. (Holloway, v Ryan, 1998: ix). Tako je njun tekst posebej namenjen strokovnjakom socialnih in zdravstvenih svetovalnih služb, da bi lažje razumeli in reagirali na potrebe istospolno usmerjenih mladih, ki jih v svojem delu srečujejo.

Zdravje, identitetni razvoj, ranljivost in tveganja

Podobno kot D'Augelli, tudi Ryanova opozarja na nevidnost na različnih področjih, v študijah, literaturi, izobraževalnih programih in medijih, ko gre za tematike povezane z istospolno usmerjenimi mladostniki. "Adolescenti so ponavadi razumljeni kot premladi, da bi sploh lahko formirali seksualne identite, ali da bi bili prepričani, da res niso heteroseksualni." (Ryan, 1998: xi) Tudi zanjo je pomemben trend, ki se je pričel po letu 1990 in traja v ZDA ter zahodni Evropi dobrih 10 let, to je povečano dokumentiranje izkušenj in potreb. "Istospolno usmerjeni mladi se organizirajo, da bi zapisali in spregovorili o svojih življenjih, izzvali stereotipe in se samo identificirali za lezbijke ali geje ter izvedeli coming out v mlajših letih" (Ryan, 1998: xi). Strah pred reakcijami bližnjih, staršev, učiteljev, prijateljev, sorodnikov, pa je še vedno močan in mnogim preprečuje, da bi svojo identiteto potem, ko jo odkrijejo zase, razkrili tudi drugim.

Ryanova posebej opozarja na zapostavljeno vprašanje istospolno usmerjenih mladih v kontekstu zdravstvenega varstva in pa sistemov mentalnega zdravja. Kljub rastoči prisotnosti istospolno usmerjenih mladih, se zdi, da jih ti sistemi kot specifično skupino še vedno zapostavljajo in zaobidejo. "Istospolno usmerjeni mladi so pred istimi zdravstvenimi in mentalno zdravstvenimi izzivi kot njihovi heteroseksualni vrstniki, k čemur pa je potrebno dodati zdravstvene in socialne izzive, povezane s stigmatizirano identiteto." (Ryan, 1998: xi) Zdi se, kot da si omenjeni družbeni sistemi nočejo priznati, da so med njihovimi uporabniki tudi istospolno usmerjeni mladi.

Kako torej razumeti položaj, v katerem se znajdejo istospolno usmerjeni mladi?

Odločilno je razumeti in poznati vpliv strahu pred zavrnitvijo in negativnimi posledicami v primeru razkritja. Ta strah deluje tudi tako, da preprečuje zaupanje različnim podpornim sistemom, ki so mladostnikom sicer na voljo. Tako morajo iz strahu, da se ne bi razkrili, istospolno usmerjeni mladi sami in brez zunanje podpore drugih izoblikovati in sprejeti mnogo pomembnih odločitev:

“Istospolno usmerjeni mladi se morajo naučiti identificirati, raziskovati in na koncu integrirati pozitivno odraslo identiteto, čeprav jih stalno obkrožajo negativni stereotipi o istospolno usmerjenih. Naučiti se morajo sprejeti se, poiskati intimna čustva in smisel v odnosih, delu in povezanost s širšo okolico. Prav tako se morajo naučiti zaščititi se pred zasmehovanjem, verbalnim in fizičnim nasiljem ter izpostavljenostjo.” (Ryan, 1998:5)

Mladi se v okviru svojih družin, šol in skozi medije tako najprej naučijo, da je biti istospolno usmerjen nekaj slabega, nenaravnega in nesprejemljivega. Sledi učenje skrivanja svoje spolne identitete, kar včasih vodi v ponotranjenje strahu, sovraštva in predsodkov do homoseksualnosti. Posameznice in posamezniki svojo spolno identiteto odkrivajo v dolgotrajnih procesih. Tovrstni procesi prinašajo določene izkušnje, ranljivosti in tveganja. Mladi, ki so istospolno usmerjeni, se v primeru, da tega drugi ne vedo, soočajo predvsem s strahom, ki je povezan s prikrievanjem in skrivanjem te stigme. Strah pred razkritjem lahko vodi v paranoično skrivanje, kar sproža hud stres.

Ryanova omenja tudi problem večkratne stigmatizacije, ko se spolni usmerjenosti, prišteva še stigma zaradi etične ali rasne osnove ter spola ali stigma zaradi pripadnosti kaki drugi manjšinski skupini. (Ryan, 1998:22).

Posledice stigmatiziranosti in homofobični predsodki vplivajo na to, kako se konstruirajo gejevske in lezbične identitete. Naslednji model predstavlja tri dimenzije vpliva družbenega okolja na oblikovanje odnosa do lastne spolne usmerjenosti.

Negativni vplivi družbenega okolja se najprej kažejo kot **družbena percepcija** homoseksualnosti. (Homoseksualnost je družbeno dojeta kot mentalna bolezen, skozi negativne stereotipe se razširja ideja o nesrečenosti in ne izpolnjenosti in predstava o ne-obstoju družinskih povezav in daljših razmerij.) Drugi način, kako stigma vpliva na razvoj identitet in samopodobe istospolno usmerjenih mladih, so **konkretni odnosi** določene družbe do homoseksualnih (sovraštvo, predsodki, strah in pomilovanje). Tretja

dimenzija pa so **družbene posledice predsodkov** (konkretne diskriminacije, zasmehovanje, nadlegovanje, sovražni govor, verbalna in fizična zloraba in nasilje). Verigo torej tvorijo trije elementi: družbena podoba homoseksualnosti, ki je osnova za družbene odnose do homoseksualnosti, ti pa so razlogi in pogoji za konkretne negativne družbene posledice predsodkov.

Negativna percepcija, odnosi in pa posledice v obliki predsodkov so družbeni kontekst, v katerem istospolno usmerjena mladostnica ali mladostnik poskuša obvladati stigmo in predsodke. Pogosto je ponotranjena homofobija omenjene skupine pravzaprav obrambni mehanizem, s katerim se posameznik skuša zaščititi pred grozečimi nevarnostmi razkritja, ki so v družbi jasno napovedane in se zdijo neizogibne. Obrambni mehanizme, ki naj bi pred temi negativnimi posledicami varovali, so še: stalna budnost v smislu neprestanega samo-nadzora obnašanja, oblačenja in govora, izolacija oziroma umik v samoto, poskus, da bi bili videti in bili prepoznani kot heteroseksualni (identifikacija z agresorjem) in pa poskus poiskati pomoč. Obvladovanje stigme in predsodkov je v takih okoliščinah zelo naporno. Odkritost glede spolne identitete v takih razmerah ni brez posledic. Mladim je lahko v pomoč podpora iz okolice, s strani družine, odraslih, učiteljev in vrstnikov. Pomembni so tudi pozitivni vzori v obliki razkritih in cenjenih posameznikov in posameznic. Nazadnje so pomoč lahko tudi obstoječi viri in infrastruktura gej in lezbične skupnosti. Med tovrstne vire lahko štejemo tudi vrstniške skupine. (Ryan, 1998: 22). Ameriška pediatrična akademija je leta 1993 v dokumentu Homoseksualnost in adolescenca opozarjala:

“ Psihosocialni problemi gej in lezbične mladine so v prvi vrsti rezultat družbene stigme, nasilja, sovraštva in izolacije... Ti mladi so zelo prikrajšani zaradi predsodkov, pomanjkanja znanja o človeški seksualnosti, potrebe po skritosti, malo priložnosti za odprto socializacijo in zaradi omejenih možnosti komuniciranja s pozitivnimi in primernimi vzorniki.” (American Academy of Pediatrics, v: Ryan, 1998: 23).

Ryanova trdi, da obstajajo konkretne raziskave, ki empirično potrjujejo domnevo o socialni nezaželenosti, diskriminaciji in nasilju do istospolno usmerjenih. S tem so povezane tudi nevarne posledice učinka vloge žrtve. Te se največkrat kažejo kot depresivne in anksiozne motnje, strah, poškodovana samozavest in prevzemanje krivde za neenakopraven položaj in krivice. Prav tako so pogosti somatski simptomi.

Zasmehovanje in nasilje v šoli lahko vodita do osipa in prezgodnjega končanja šolanja, kar pa hkrati mladim dolgoročno zoži obseg nadaljnjih življenjskih priložnosti in možnosti.

V tem kontekstu avtorica opozarja še na problem od doma pobeglih ali izgnanih mladostnikov in pa tistih, ki odraščajo v institucijah. Na splošno ocenjuje, da ponudniki storitev socialne in zdravstvene pomoči premalo poznajo in preveč minimizirajo pomen in vlogo razvoja istospolno usmerjenih mladih. (Ryan, 1998). Brez vednosti o tem, kako pravzaprav poteka razvoj istospolno usmerjenih mladih in kakšne so specifične spremljevalne okoliščine, ponudniki socialnih in zdravstvenih storitev ne morejo prav razumeti, pristopiti in pomagati mladostniku s konkretno težavo, na primer depresivno reakcijo.

Primarna skrb in prevencija

Ko razumemo kontekst in izkušnje istospolno usmerjenih mladih, se postavi vprašanje, kakšna naj bosta torej primarna skrb in preventiva, da bo ustrezno odgovorili na opisane potrebe dane ciljne skupine. Kaj naj bi bil torej smisel socialnega in drugega dela z istospolno usmerjenimi mladimi? Ameriška Pediatrična Akademija v svoji izjavi iz leta 1993 poudarja, da njen cilj ni identificirati mladih gejev in lezbijk. "Cilj je za istospolno usmerjene mlade ustvariti prijazno okolje, v katerem lahko poiščejo pomoč in podporo, primerno zdravstveno oskrbo, pri čemer ohranijo pravico razkriti svojo spolno usmerjenost, ko in če so za to pripravljeni." (Rayn, 1998: 37). Raynova opisuje konkretne primere, ki ponazarjajo predsodke v delu z istospolno usmerjenimi mladimi v socialni in zdravstveni preventivi. Zdravstvene teme, ki so lahko povezane z istospolno usmerjenimi mladimi, so: obstoj in razširjenost spolno prenosljivih bolezni, posledice spolnega nasilja (posilstva deklet da bi jih spreobrnilo in manj vidno spolno nasilje nad fanti), motnje hranjenja, zloraba raznih substanc; alkohola in drog. Ta je, kot nakazuje avtorica, povečana tudi zaradi omejenosti socializacije istospolno usmerjenih na bare in nočne klube. (Ryan, 1998)

Identite, ki so povezane s spolno usmerjenostjo, kot smo že omenili, niso omejene in fiksne kategorije. Na zanimiv način lahko o tem razmišljamo, če se vprašamo o transeksualnosti in transvestiji. Nekateri posamezniki ali posameznice se le nagibajo preko meje svojega družbenega spola in je njihovo prečkanje te meje (oblačenje in obnašanje) predvsem politična izjava, s katero izrazijo drugačnost ali stališče do ostale

družbe. Morda se ob tem tudi bolje počutijo. Marsikateri to storijo, da bi nastopali in zabavali druge (drag queens ali transvestitski šovi). Drugi se spet oblačijo v nasprotni spol z željo po čustveni ali erotični izpolnitvi. Tretji skušajo biti "androgini", obeh spolov hkrati, da bi doživeli čustveno popolnost. Nekateri čutijo, da njihov biološki spol ne ustreza njihovem občutenju svojega spola. Delitev se nadaljuje na "ne-operativne", tiste ki sklenejo živeti kot nasproten spol, brez fizičnih posegov v svoje telo in "pred" oziroma "post-operativne", to je tiste, ki se pripravljajo ali so opravili operativne posege, s katerimi jim bo ali jim je bil spremenjen spol. (Ryan, 1998: 49). Že ta osnovna razvrstitev opozarja na zelo različna izhodišča, življenja in potrebe tistih, ki se kakorkoli znajdejo pod oznako "trans". Primer dobro pokaže, kako lahko naša nepremišljena raba kategorije trans, ki ne reflektira omenjene raznolikosti, vodi v poenostavljanje in ustvarja novo stereotipizacijo.

Posebna pozornost velja tudi hendikepiranim mladostnikom in tistim, ki so pobegli od doma ter tistim, ki odraščajo v prevzgojnih ustanovah ali adolescentom s težkimi mentalnimi motnjami. Med zdravstvenimi izzivi, s katerimi se pogosto srečujejo istospolno usmerjeni mladi, so navedeni in opisani depresija, somatske motnje ter samomorilnost. Kronični stres je tipična posledica stalnega skrivanja in strahu pred reakcijami iz okolice. Samomorilnost predstavlja poseben problem populacije istospolno usmerjenih. Ryanova citira raziskave, po katerih naj bi bil eden od treh mladostniških poskusov samomora povezan s konflikti zaradi spolne identitete. (Ryan, 1998: 61) Opozarja tudi na metodološke probleme z določanjem natančnega deleža samomorilnosti v tej skupini. Seveda je ovira dejstvo, da le malo vprašanih v intervjujih ali anketah razkrije oziroma prizna svojo istospolno usmerjenost, ko pa so ravno težave v zvezi s tem in ne-sprejemanje lahko temeljni vzrok nezadovoljstva in osebnih problemov. Nekateri viri zato skušajo ovreči tezo o povečanem številu poskusov in storjenih samomorov v tej populaciji. Ryanova temu nasprotuje, saj so nove raziskave Massachusetts Department of Education, ki so bile narejene na naključnem vzorcu mladih iz 59 šol, pokazale verjetnost, da so tisti, ki so imeli spolne stike z osebami istega spola (mednje so vključeni tudi samo identificirani geji, lezbijke in biseksualci) v zadnjem letu v povprečju 4 krat bolj pogosto poskušali storiti samomor, kot pa njihovi vrstniki, ki tovrstnih izkušenj niso imeli. (Ryan, 1998: 62)

Coming out ali razkritje pa ni stresno le za mladostnika ali mladostnico, tudi v družini povzroči določeno čustveno krizo. Tipično in neizogibno je žalovanje staršev za

izgubljenimi ideali in predstavami o heteroseksualni identiteti njihovih otrok. "Mnogi starši gejev in lezbijk, ki so sodelovali v raziskavi, so novico o homoseksualnosti svojega otroka primerjali z novico o smrti bližnjega" (Ryan, 1998: 68) Gre za izgubo pričakovanega nasledstva, poroke, družine in vnukov. Potencialne reakcije na razkritje lahko v družini sprožijo občutke in reakcije kot so: bližnji ne verjamejo, zanikajo, se počutijo krive, občutijo jezo, žalost in na koncu žalujejo za heteroseksualnimi ideali. To vodi v zavrnitev ali vsaj ambivalentne občutke, ki jih lahko preseže le preoblikovanje pričakovanj. Preoblikovanje pričakovanj, ki so prilagojena novi situaciji, pomeni za starše in sorodnike postavitev novih idealov in ciljev. Ryanova navaja pogoste občutke krivde, ki jih spodbujajo nekatere starejše psihoanalitične teorije, ko govorijo o odgovornosti staršev in vzgoje za drugačno spolno usmerjenost otrok. Po prvotnem stresu starše istospolno usmerjenih ne skrbi več toliko spolna usmerjenost njihovih otrok, kot pa dejstvo, da utegnejo zaradi nje v svojem življenju naleteti na številne probleme. Starše gejev skrbi predvsem AIDS. (Rayn, 1998: 69) Mnogi starši pa poročajo o olajšanju, ki ga občutijo, ko ugotovijo, da se njihov otrok ni zapiral vase zaradi kakih "hujših" težav, na primer zlorabe drog. (Ryan, 1998: 69)

Razkritje je veliko težje za posamezniki in družine, kjer je velika verjetnost dvojne ali večkratne diskriminacije. Za etnične manjšine predstavljajo gejevsko lezbične identitete še bolj odtujene manifestacije njim tuje mainstreamovske kulture. Pomoč in nasveti, ki so torej pisani za starše istospolno usmerjenih kot večinske skupine so, lahko v veliki meri neuporabni za pripadnike drugih skupin. (Ryan, 1998: 70)

Postavlja se vprašanje, kako mladostnikom ob soočanju s takimi situacijami svetovati. Stiske, ki ob tem nastajajo, se lahko le posredno izražajo in vzrokov v ozadju ni lahko prepoznati. Bistvena področja tovrstnega svetovanja bi po prepričanju Ryanove morale zajemati: vprašanje integracije identitet in strategij razkritja, spolne prakse, uporabe substanc, mentalnega zdravja, diskriminacije, obstoja in dostopa do podpornih sistemov, dostopa do gejevsko lezbične skupnosti, načrtovanja kariere in nenazadnje načrtovanje starševstva. (Ryan, 1998: 73-75)

V smislu zdravstvene obravnave je bistveno ustvarjati okolja, ki so do istospolno usmerjenih zavestno in odkrito prijazna (tudi s pomočjo vizualnih sporočil) in v katerih je varno govoriti o svoji spolni usmerjenost. To od zdravstvenih delavcev zahteva ustrezno informiranost in sposobnost jasno pokazati svojo odprtost, da bi mladi, ko bi to hoteli,

brez zadržkov lahko spregovorili tudi o svoji spolni usmerjenosti. "Odtujitev nastopi skoraj vedno takrat, kadar osebe predpostavlja, da so njihovi klienti vsi heteroseksualni. Za istospolno usmerjene mlade, ki se morda niso nikomur razkrili, je lahko to velik čustveni pritisk, ki povzroči umik in izogibanje zdravstveni oskrbi v prihodnosti." (Ryan, 1998: 84).

Tudi, ko gre za mentalno zdravje in morebitno pomoč, je pomembno, da se strokovnjaki izognejo pogosti poenostavitvi, da je osnovni problem istospolno usmerjenih mladih prav njihova spolna usmerjenost. Morda je marsikateri problem povezan z odnosom okolja ali posameznika do svoje spolne usmerjenosti, vendar bi bilo zelo nevarno misliti spolno usmerjenost kot vzrok psiho-mentalnih težav. Ryanova meni, da je smiselno snovati in uporabljati posebne protokole, s katerimi lahko strokovnjaki dosežajo nevtralnost svojega pristopa ne glede na spolno usmerjenost svojih klientov. Med pomembne pristope po njenem mnenju sodijo: ugotavljanje psihiatrične zgodovine, preverjanje nevarnosti samomora, nagnjenost k zlorabam in vlogi žrtve, psihološke reakcije na razkritje. Posebej je potrebno biti pazljiv v primeru sledi škodljivih terapij in poskusov spreobrnitve spolne usmerjenosti.

1.3. Ponos in predsodki - Delo z lezbično, gejevsko in biseksualno mladino

Vprašanja socialnega dela, skrbi in pomoči mladim, ki so istospolno usmerjeni, zanimajo tudi Margaret Schneider. Temeljna izhodišča Schneiderjeve so manj "nevtralna", kot pri Ryanovi, saj Schneiderjeva odkrito govori o svoji feministični perspektivi.

Tudi Schneiderjeva govori o nasilju, ki so mu izpostavljeni istospolno usmerjeni mladi v šoli, doma in v širši skupnosti. Dolgoročne posledice tega nasilja so med drugim tudi oslabljen samopodoba, ki pa je za psihično stabilnost mladih kritična. Schneiderjeva je v tem delu predstavila strategije premagovanja nasilja nad istospolno usmerjenimi mladimi v različnih sferah. Njen pogled je bil usmerjen v večdimenzionalen pristop k zmanjševanju rizičnih dejavnikov za istospolno usmerjene mlade. Tu je predvsem pomembno prepoznavanje tveganj in pa krepitev strategij za odpravljanje negativnih učinkov teh tveganj. Gre za usposabljanje podpore v družinah, vrstniško podporo, koncept varne šole, ustrezno podporno skupnost, zagovorništvo mladih, vidnost pozitivnih vzorov, itn. Za delo z gej, lezbično in biseksualno mladino pa se je potrebno tudi izobraziti in usposobiti. Tisti, ki delajo z mladimi, bi morali biti dobro informirani in bi morali dodatne informacije o istospolno usmerjenih aktivno iskati. Sprejeti bi morali

različne samo identifikacije svojih klientov, učencev, pacientov in biti pozorni na vlogo svoje spolne usmerjenosti v delovnem procesu. V zvezi z različnimi pristopi je avtorica omenila še skupino za mlade geje. Gre za skupinsko svetovanje, ki ga vodijo za to delo usposobljeni odrasli geji. Bistvena komponenta tega dela je socializacija, tipične teme pa so: vzroki in vsebine mitov o homoseksualnosti in homoseksualcih, razkritje in izkušnje z njim, odnosi, spolnost, Hiv in Aids in podobno. Podobne teme se pojavljajo tudi v delu, ki ga opravlja skupina Legebitra. Scheniderjeva opozarja na različne teme, med katerimi izpostavi pomen razmerij za življenje mladih lezbijk, kompleksnost biseksualnih identitet, istospolno usmerjenih mladih in AIDS-a, mladih gej in lezbičnih brezdomcih in vprašanje o razkritju mladostnikov v družini.

Izhodišča za delo z istospolno usmerjenimi mladimi

V nadaljevanju se bomo usmerili na teze, da je skupina istospolno usmerjenih mladih lahko socialno posebej ranljiva skupina. Margaret Scheneider poudarja, da je glavni izziv, s katerim se mladi soočajo, premagovanje homofobičnih predsodkov v družbi, ki jih obkroža. Ob tem premagovanju homofobije je po njenem prepričanju pomembno razvijati določeno obliko ponosa. Gre predvsem za sposobnost, da se lahko o svoji spolni usmerjenosti mladi jasno izrazijo in ob tem počutijo dobro. "V določeni točki mladi potrebujejo podporno okolje, ki jim lahko pomaga o svoji spolni usmerjenosti pridobiti pozitiven občutek" (Schneider, 1997: 12) Običajno nastopijo ti pozitivni občutki glede svoje spolne usmerjenosti "po mnogih letih strahu, samo-omalovaževanja, in izolacije prepričanj, da so edini geji, lezbijke ali biseksualci na svetu." (Schneider, 1997: 12). Uspešno delo z mladimi je torej možno le, če so odrasli, ki se z njimi srečujejo, sposobni spolno usmerjenost posameznic in posameznikov jemati kot dejstvo brez predsodkov in pomislekov.

Schneiderjeva se zato najprej loti poskusa konceptualizacije termina spolna usmerjenost. Ko govori o definiciji, definira "spolno usmerjenost kot stopnjo, do katere posameznika ali posameznico spolno ali čustveno privlačijo osebe istega, nasprotnega ali pa osebe obeh spolov." (Schneider, 1997: 12). Če omenjene usmeritve opisujemo z imeni homoseksualnost, heteroseksualnost ali biseksualnost, se moramo zavedati, da so termini, s katerimi opisujemo kategorije spolne usmerjenosti, kulturno in časovno relativni. Tudi beseda homoseksualnost se, kot pojem pojavi šele od sredine 19. stoletja. Več o zgodovini in razvoju pojmov s katerimi je človeštvo v različnih obdobjih

markiralo drugačno spolno usmerjenost, lahko beremo v delu Mi, Drugi avtorja Romana Kuharja, ki je eden redkih slovenskih virov na to temo. (Kuhar, 2001: 59)

Še bolj pomembno od ugotovitve, da je ta kategorija družbeno konstruirana in precej abstraktna, pa je spoznanje, da homoseksualnost v čisti obliki nikoli ne obstaja. Nikoli namreč ni mogoče govoriti o popolni hetero ali homoseksualnosti. "Z drugimi besedami, to, kako ljudje v zahodni družbi razumejo spolno usmerjenost, je stvar družbene konstrukcije in to dejstvo ima pomembne posledice za delo z istospolno usmerjenimi mladimi." (Schneider, 1997:13). Avtorica nato razloži kaj "družbena konstrukcija", v tem primeru pravzaprav pomeni. Zapiše, "da so zato načini, kako jo (splono usmerjenost) naša kultura poimenuje, arbitrarni nazivi in govorijo predvsem o določeni partikularni kulturni perspektivi kot pa, da bi reflektirali neko lastnost, ki je enovita (discrete), jasno začrtana in nekomu lastna (intrinsic)" (Schneider, 1997:13). Poenostavljeno si spolno usmerjenost lahko predstavljamo v vseh različnih kombinacijah med dvema skrajnima in čistima oblikama, popolne homoseksualnosti na enem in heteroseksualnosti na drugem robu. Tako kot sedaj na Zahodu govorimo o treh kategorijah, pravi Schneiderjeva, bi lahko govorili tudi o petih ali morda sedmih. Posledično torej pomeni, da nam izrazi, ki jih uporabljamo, ko govorimo o spolni usmerjenosti, lahko nekaj približno pripovedujejo, a nič natančnega ne povedo. "Zato je velika napaka sklepati o spolnem vedenju mlade osebe zgolj na podlagi termina, ki ga ta oseba zase uporablja." (Schneider, 1997:13) Kot omenja že Ryanova, je posebej nevarno ne zavedati se tega, kadar je govora o vprašanih preventivnih navodil in pristopov v zvezi s spolno prenosljivimi boleznimi. "Drugič je velika napaka na podlagi lastnega opisa spolnega obnašanja predvidevati, v katero kategorijo se neka oseba uvršča." Tretjič pa, zatrjuje Schneiderjeva "je rang spolnih odzivov, ki so jih ljudje sposobni, lahko vir zmede, ne le za adolescente ,pač pa tudi za odrasle." (Schneider, 1997:14) Ravno stigma in strah pred njo pravi Schneiderjeva velikokrat pogojujeta, to kako se ljudje identificirajo.

Socialna konstrukcija spolne usmerjenosti pa še ne pomeni, da jo je mogoče manipulirati ali spreminjati. Schneiderjeva je jasna: "Ljudje ne morejo spreminjati svoje spolne usmerjenosti." (Schneider, 1997:14). Prepričana je o zmoti tistih, ki trdijo, da poznajo način in z uspehom spreminjajo spolno usmerjenost svojih klientov. "Gre za zelo neuspešne programe, ki so, kljub drugačnemu zatrjevanju, spremenili le obnašanje, ne pa spolne usmerjenosti." (Schneider, 1997:14). Spremenjeno obnašanje lahko vsaj za nekaj časa dosežejo tisti, ki so za to zelo motivirani. Motivacijo črpajo iz strahu. "Ali si

lahko zamislimo močnejšo motivacijo, kot je želja, da bi se izognili stigmatizaciji?”, se sprašuje Schneiderjeva in hkrati odgovarja “Želja, da bi se izognili zavrnitvi, ki čaka homoseksualne v družbi, marsikoga celo v svoji lastni družini, je lahko zelo močan motiv.” (Schneider, 1997:15).

Seveda so tisti, ki verjamejo, da si bodo sicer uničili življenje in ki verjamejo, da so zaradi svoje spolne usmerjenosti nasploh slabi ljudje, hitro pripravljeni poskusiti vse, da bi spremenili svoje obnašanje. Drugačno obnašanje pa seveda še ne spremeni njihove spolne usmerjenosti in je lahko uspešno le na zunanji ravni. Nemogoče je namreč, kljub naporom in poskusom prakticiranja drugačnih spolnih praks, odpraviti fantazije, izbrisati ali ponarediti čustva in strasti. “Če namreč kaj razlikuje eno spolno usmerjenost od druge, je to ravno čustvena komponenta spolne usmerjenosti. Kar geje, lezbijke in biseksualne ločuje od drugih, je kapaciteta oziroma sposobnost uživati v romantičnih in erotičnih čustvih z drugimi osebami istega spola.” (Schneider, 1997:13)

V homofobični javnosti se večkrat postavlja vprašanja, naj kar bodo, kar so, toda zakaj morajo svojo drugačno spolno usmerjenost javno izkazovati? To vprašanje se pogosto pojavlja tudi v slovenskem javnem diskurzu, nazadnje je bilo velikokrat omenjeno ob izboru popevke za Evrovizijo 2002, kjer je zmagala transvestitska skupina Sestre. Margaret Schenider je pomen odkritosti in vidnosti za istospolno usmerjene utemeljila takole: “Ko so lezbijke, geji in biseksualni onemogočeni pri odprtem izražanju svoje spolne usmerjenosti, jim je vzeta pravica, da bi polno uživali tisto bogastvo v razmerjih, katerega se tudi heteroseksualci vedno nadejajo.” (Schneider, 1997:15).

Po njenem mnenju tudi biseksualnosti ne bi smeli razumeti le kot vmesne faze, ki bi se ji morali biseksualni odreči na račun ekskluzivne homo ali heteroseksualne opcije. Ne bi pa smeli pozabiti, pravi Schneiderjeva, da nam izraz biseksualnost, ki ga zase uporabljajo mladi, manj pove o tem, kaj in kako dejansko so, več pa o tem, v kakšnem socialnem kontekstu se zaradi njega nahajajo. Če so namreč razkriti kot biseksualci, ne spadajo niti v kontekst heteroseksualne družbe, niti homoseksualne subkulture. Zato so pred njimi posebni izzivi in so ranljivi na specifičen način. (Schneider, 1997:16)

Stigmatizacija mladih gejev, lezbijk in biseksualcev

Homoseksualnost se danes še vedno tako ali drugače onemogoča, prepoveduje in sankcionira skoraj v vseh svetovnih družbenih ureditvah. Najbolj značilno je vsakodnevno nadlegovanje, pa tudi resni incidenti in fizični napadi niso redkost. redno poroča svetovni tisk, so pogosti primeri ubojev ljudi zaradi homoseksualne usmerjenosti, v kar 60 državah sveta pa so po virih organizacije Amnesty International geji in lezbijke žrtve pregona. Pogoste so zgodbe o samomorih, ki jih obupani storijo zaradi nevdržnosti stalnega zasmehovanja in nadlegovanja. (Washington Post, 26.2. 1997, v: Schneider, 1997)

Med akterji nasilja nad homoseksualci so pogosto mladi moški, ki v svojih utemeljitvah navajajo, da jih homoseksualci motijo, ker se obnašajo kot ženske ali ker naj bi lezbijke mislile, da so moški. Schneiderjeva meni, da je vzrok temu nasilju občutek grožnje družbenemu redu, oziroma prepričanje, "da naj bi homoseksualci izzivali tradicionalni red spolnih vlog." (Schneider, 1997:18) Nekakšna potrditev te hipoteze je po njenem tudi dejstvo, da je med napadenimi več moških feminiziranega obnašanja, ki pa so na nek način tudi bolj opazni. Nasilje nad istospolno usmerjenimi je, kot vsako drugo sistematično nasilje, utemeljeno z določenimi miti in lažmi, ki motivirajo akterje nasilnih dejanj in upravičijo odsotnost obrambe napadenih. Miti, o katerih je po Schneiderjevi govora, so miti o promiskuiteti, nadlegovanju in nasilni rekrutaciji otrok in pa seveda perverzni in bizarni spolnosti.

"Rezultat tega je, da mladi verjamejo, da je biti gej ali lezbijka nekaj najslabšega, kar se jim lahko zgodi. Stigmatizacija je tako socialna kontrola ki ohranja geje, lezbijke in biseksualce v omarah in sili mlade ljudi, da bi na vsak način poskušali biti heteroseksualni." (Schneider, 1997:18)

Tu je prepoznati odkrito feministično perspektivo, saj Scheniderjeva na konkreten način pojasni, zakaj naj bi homofobija oziroma njene izpeljave in posledice služile ohranjanju patriarhalne družbe:

"Homofobično nadlegovanje in nasilje sta načina za dokazovanje heteroseksualnosti tistih, ki ju prakticirajo. Obenem pa že grožnja z nasiljem služi kot socialna kontrola, njena naloga je, da ohranja ločenost spolnih vlog med heteroseksualnimi moškimi in ženskami, ločenost, ki tvori temelj patriarhalne družbe. Zato ni presenetljivo, da večino nasilja nad geji zakrivijo moški, saj bi ravno oni ob propadu patriarhalne družbe največ izgubili." (Schneider, 1997:19)

Schneiderjeva doda, da seveda ne nadlegujejo samo moški in da je prav v homofobično nadlegovanje mladih vpleteno precej žensk. (Schneider, 1997:19) Po njenem prepričanju obstajajo določeni mehanizmi, s katerimi se kontrola in obsojanje homoseksualnosti izvajata. Ti mehanizmi so med drugimi religija, zakonodaja in tudi psihiatrija. V zadnjih letih je predvsem na zakonodajnem področju zaznati optimistične premike. Za mlade je tako po njenem mnenju najbolj pomembno, da se zavedajo, da obstajajo nekje zunaj tudi ljudje, "ki so jih pripravljene podpreti, jih zaščititi, sprejeti in povabiti v prostore, kjer prej ne bi bili dobrodošli." (Schneider, 1997:19)

Tudi Schneiderjeva meni, da so bile raziskave izvedene do leta 1960 polne predsodkov. Najpomembnejše ugotovitve novejših raziskav pa so tiste, ki pričajo, da med različno spolno usmerjenimi ni nikakršnih razlik:

"Torej, ne glede na mnenje nekaterih o homoseksualnosti kot taki, biti gej, lezbijka ali biseksualec samo po sebi ni nikakršna ovira ali omejitev pri ustvarjalnem delu, pridobivanju izobrazbe, ustvarjanju pomembnih prijateljstev in intimnih razmerij. Homoseksualnost ni ovira, da posamezniki ne bi mogli postati pomembni in tvoren del družbe." (Schneider, 1997:19).

Da bi mladim zagotovili ustrezno obravnavo, morajo akterji, ki so z njim v stiku kot nosilci dela z mladimi (socialni delavci, zdravniki, osebje) razumeti, kje korenini iracionalen strah, kot je homofobija in tako narediti korak naprej v smeri preverjanja lastnega odnosa in lastnih prepričanj o homoseksualnosti.

Coming out- razkritje kot proces in adolescenčni razvoj

Zaradi splošnega heteroseksualnega pričakovanja je tudi za istospolno usmerjene mlade spoznavanje svoje spolne usmerjenosti presenečenje. "Naučiti se morajo spopadati s stigmatizacijo, razumeti, kako stigmatizacija na njih vpliva, naučiti se počutiti dobro sam s seboj ne glede na počutje ostale družbe in kulture ob homoseksualnosti...mladi morajo imeti pogum razkriti se svoji družini." (Schneider, 1997:20)

Za delo z mladimi je, ko pride do problemov zaradi spolne usmerjenosti, pomembno:

“ a) ustvariti okolje, v katerem se lahko dobro počutijo taki, kot so, b) pomagati jim najti okolja, v katerih se lahko dobro počutijo, c) pomagati jim razumeti, da je problem v družbi in ne v njih, d) graditi na njihovih sposobnostih, da bi pridobili veščine, ki jih potrebujejo, da se postavijo po robu in spoprimejo z homofobijo in heteroseksizmom, kadar koli na njiju naletijo.” (Schneider, 1997:18)

Temeljno spoznanje je, da je razkritje razvojni proces, ki se prekriva in je v interakciji z ostalimi razvojnimi procesi. “Gej, lezbični in biseksualni mladi na primer ne morejo razviti zaupanja vase, dokler se glede svoje spolne usmerjenosti ne počutijo dobro.” (Schneider, 1997:21) Pri tem avtorica omenja tudi pomen možnosti raziskovanja socialnih in spolnih odnosov z osebami istega spola, za kar so istospolno usmerjeni mladi večkrat prikrajšani. Nenazadnje se je potrebno zavedati, da je gej ali lezbične identiteta v interakciji z ostalimi pomembnimi odločitvami v življenju. Ne da bi se tega zares zavedali, lahko precej pogojuje različne življenjske odločitve, na primer izbiro poklica, šole in druge.

Pregled strategij za delo z isto spolno usmerjenimi mladimi

Po mnenju Scheniederjeve obstajajo trije temeljni razlogi, zakaj istospolno usmerjenim mladi poiščejo pomoč: Prva je konkretna pomoč v stiski zaradi spolne usmerjenosti, druga je pomoč zaradi raznih simptomov, v ozadju katerih pa je zamolčana homoseksualnost. V tretjem primeru pa razlogi iskanja pomoči nimajo nič opraviti s spolno usmerjenostjo, vseeno pa je dobro, da vprašanje spolne usmerjenosti v procesu svetovanja ali pomoči ni popolnoma odsotno. Ne glede na to, koliko je spolna usmerjenost prisotna v kontekstu vprašanja, zaradi katerega se nekdo obrne po pomoč pa je po Schneiderjevi smisleno, “da se na klienta gleda celostno in v kontekstu.”¹ (Schneider, 1997:23) Drug zelo pomemben del svetovanja pa je “prava ocena vloge spolne usmerjenosti in težav z njo glede na ostale težave, s katerimi se klient sooča.” (Schneider, 1997:23)

Kultura in skupnost

Gejevska kultura se prehitro zdi homogena. Tako je vsak govor o lezbično gejevski skupnosti malo zavajajoč, čeprav obstoja vidne in prepoznavne gejevske in lezbične

¹ Mišljen je kontekst stigmatizacije

skupnosti v večjih svetovnih mestih nikakor ne gre zanikati. Razvile so se kot nekakšen organiziran odziv na stigmatizacijo. Čeprav v manjših mestih in ruralnih naseljih ne obstajajo na enak način, pa so vseeno prisotne nekakšne majhne mreže in povezave. Ohraniti velja ravno to zavest o raznolikosti in barvitosti gejevskih in lezbičnih skupnosti, čeprav se morda na prvi pogled zdi najvidnejša in najmočnejša moška, belopolta gejevska anglo-ameriška skupnost pripadnikov visokega srednjega razreda. Skupnost je torej raznolika, in kar je pomembno za razumevanje položaja istospolno usmerjenih mladih, ponavadi osredotočena izključno na potrebe in interese odraslih.

Zakaj torej govorimo o delu z istospolno usmerjenimi mladimi? Delno zato, ker odrasli z mladimi počnejo mnogo več, kot da jim le svetujejo. "Delajo z njimi v skupinah, učilnicah, stanovanjskih okoljih, na ulici, zagotavljajo podporo, informacije, vzornike in vse ostale elemente psihosocialnih izobraževalnih procesov." (Schneider, 1997: 25)

Po mnenju Scheniderejve je potrebno, če naj bo delo z istospolno usmerjenimi mladimi uspešno in smiselno, upoštevati dve izhodišči. Prvič poudarja, da sta problematična homofobija in heteroseksizem, ne pa istospolno usmerjeni mladi zaradi svoje spolne usmerjenosti. Drugi poudarek pa pravi, da je za uspešno delo z mladimi potrebna "socialna podpora, vrstniška podpora in vrednostno nevtralen, ne-obsojajoč pristop." (Schneider, 1997: 25)

1.4. Nestrpnost v učilnicah in sovraštvo na šolskih hodnikih

Včasih se je reklo, da je šola naš drugi dom. Čeprav ta izraz dandanes izginja, pa vseeno priča o tem, za kako pomemben socialni kontekst gre. Mladi v šoli preživijo veliko svojega časa, zato je na mestu vprašanje, kako se tam počutijo. Petnajstletni Domen, v intervjuju za časopis Ona opisuje: "Na naši gimnaziji bi bile hude frke, če bi povedal, da sem gej. To bi me samo zafrustriralo. Šole bi morale poskrbeti za varnost." (Domen, 15 let, v: Jud, Ana: Mladi homoseksualci v boju za svoje pravice, v: Obolnar, S. (ur.): Ona, ženski magazin Dela 1.10.2002:19) in nadaljuje: "...Če bi zdaj razglasil, da sem, kaj sem, bi me najverjetneje pretepli, pa še učitelji bi mi začeli nalašč zabijati cveke. Ker razmišljajo po načelu, kaj nam pa en peder more."

Glede na izjavo ni mogoče trditi, da je v Sloveniji šola, za istospolno usmerjene mlade, varen prostor. To pomeni, da je razkritje, naj bo namerno ali vsiljeno zelo tvegano.

Organizacija HRC (Human rights Watch) je o položaju istospolno usmerjenih mladih v šolah v ZDA izdala posebno poročilo, ki ga je napisal Michael Buchanek. Buchanek navaja konkretna priporočila šolskim svetom glede politik preprečevanja nadlegovanja in nasilja. Priporočila se tičejo tudi sistemov svetovanja in izobraževanja učiteljev, podpore mladim, skupine za informiranje in seveda priporočil za spremembe kurikulumov. Vključene so sugestije državnim uradom za izobraževanje, vladnim službam, izvršilni in zakonodajni veji oblasti. (Buchanek, V: Human Rights Watch, 2001)

Vprašanje je ali so učitelji usposobljeni za učinkovito zaščito mladih pred verbalnim in fizičnim nasiljem, ki so ga mladi deležni, zaradi spolne usmerjenosti. To namreč ni mogoče, če zaposleni v šolstvu sami vidijo kot problem predvsem istospolno usmerjenost. Zgovorno je dejstvo, da izobraževalni sistem pri nas, ne pozna nikakršnih smernic, ki bi učiteljem pomagala uspešno odgovoriti na tovrstne situacije.

Poleg vprašanja varnosti, je pomembno vprašanje v šolskem kontekstu, tudi vprašanje učnih vsebin, ki bi morale mladim nuditi osnovne informacije o spolni usmerjenosti in družbenih okoliščinah, ki jo v različnih kontekstih spremljajo. Mislimo predvsem na družbeno zgodovino diskriminacije homoseksualcev, od medicinske represije (homoseksualnost kot bolezen), do represije raznih državnih aparatov (homoseksualnost kot kaznivo dejanje) in omembe pomembnih zgodovinskih dejstev o zatiranju drugače spolno usmerjenih (zažiganje na grmadah, in zapiranje v koncentracijska taborišča v času 2.svetovne vojne). Sem sodi vloga nekaterih homoseksualcev v različnih zgodovinskih okoliščinah in predstavitev gejevskih in lezbičnih gibanj v zadnjih 30 letih v zahodni družbi. Neizogiben del kakovostne izobrazbe bi seveda moral, pozornost usmeriti tudi k vprašanju spolne usmerjenosti in literarne ter druge kulturno umetniške produkcije.

Nenazadnje lahko opazimo še pomanjkanje relevantnih informacij o varni spolnosti. Ker iz prej omenjenih razlogov svojo spolno usmerjenost skoraj vsi skrivajo, učitelji velikokrat sklepajo, da o tej "zopni" temi, ni potrebno govoriti. Pri tem pozabljajo, da gre pri taki samo cenzuri, lahko za življenjsko pomembne informacije. Na neki okrogli mizi leta 1998 me je presenetila izjava osnovnošolske učiteljice, ki je učila zdravstveno vzgojo in menila, da v razredu ne bi mogla spregovoriti o homoseksualnosti. Bala se je namreč, da bi jo obtožili, da tovrstno usmerjenost, s tem, ko o njej govori, sama propagira.

Tovrstna pričevanja govorijo v prid tezi, da šolski sistem nikakor ni ustrezno pripravljen, da bi istospolno usmerjenim lahko zagotovil varno okolje. Celo več, pogosto so tisti, ki bi morali biti nosilci zaupanja, sami akterji zlorabe. O tem priča zgodba iz šolskega leta 2001/2002, ki jo je na skupini Legebitra izpovedala članica iz Celja. V srednji šoli je pri pouku sociologije pripravila seminarsko nalogo o lezbištvu. Ker je bila dobro ocenjena, jo je, skupaj z drugimi uspešnimi nalogami, predstavila pred celo šolo. Predstavitev je zaključila z razkritjem lastne spolne usmerjenosti. Takrat pa so se začele težave: "Nekaj dni kasneje mi je profesorica matematike dala vedeti, da mojih, kot se je izrazila, *stališč*, ne podpira. Še več, učiteljica ji je rekla, da pri njej ne bo pisala pozitivno, dokler ne bo, svojih nenaravnih stališč, spremenila!" (Anonimni intervju z članico Legebitre, 25.maj 2002). Omenjena učenka se je zato morala vpisati na popoldanski program za odrasle, plačati šolnino, da je pri drugi profesorici, lahko opravila obveznosti. Zaradi strahu pred dodatnimi sankcijami, omenjenega incidenta ni prijavila, res pa jo k temu, ne glede na to, da so za ta problem vedeli sošolci in učitelji, ni nihče spodbudil. Kot, da za njene težave, ne bi bila odgovorna učiteljica, ki je grobo prekoračila profesionalna merila.

Sklep

Obravnavali smo štiri različne avtorje in vire, ki govorijo o položaju in načinu razumevanja položaja istospolno usmerjenih mladih. En vir je bil teoretski, dva strokovna priročnika, četrti pa poročilo ameriške nevladne organizacije. Nekateri opisi so se morda deloma ponovili, toda zdelo se mi je pomembno pokazati, kako različni viri identificirajo temeljne okoliščine, v katerih se znajdejo tisti, ki jih zajemamo s pojmom istospolno usmerjeni mladi. Do sedaj smo namreč potrdili hipotezo, da je skupina istospolno usmerjenih stigmatizirana zaradi spolne usmerjenosti in mladosti ter socialno zelo ranljiva skupina.

Pregled del, ki so bila izdana v Sloveniji in govorijo o istospolno usmerjenih, je pokazal, da je kljub relativno veliki produkciji v devetdesetih, takih, ki bi se posvečala mladim, zelo malo. Razen monografije Mi, drugi Romana Kuharja (Kuhar, 2001) in pa Zbornika o lezbičnem gibanju (Trantik in Segan, 1995), ki se le delno dotakneta mladih o tej skupini, znotraj skupine istospolno usmerjenih, še ni bilo veliko napisanega.

Do sedaj so se torej izrisala štiri polja, v katerih lahko mislimo istospolno usmerjenega mladostnika. To so izobraževalni sistem, zakonodaja, družina in lokalna gejevsko lezbična skupnost. Mladi geji in lezbijke so prisotni v vsakem od teh sistemov. Če se spremembe zakonodaje lahko lotijo dobro organizirane skupine političnega pritiska, velja podobno tudi za spremembe v kontekstu šolskega sistema. Položaj istospolno usmerjenih v družini je od zunaj zelo težko spreminjati. Vprašanje je, kdo in koliko lahko na tem področju sploh naredi. Sfera družine je še vedno predvsem območje zasebnosti. Sistem socialnega dela lahko vanjo učinkovito poseže le v zelo specifičnih primerih.

Ko so spremembe v ostalih sferah videti nemogoče (v družini, šolskem sistemu in zakonodaji), ostaja gejevsko lezbična skupnost ali organiziran aktivizem edini način, kako se na razmere stigmatiziranosti odzvati. Graditi gejevsko in lezbično skupnost skozi organiziran aktivizem, pomeni mobilizacijo zainteresirane civilne družbe. Delo Legebitre, ki ga bomo v nadaljevanju opisali, je dokaz, da se na opisane izzive da organizirano odzivati.

Do sedaj je bilo govora predvsem o tem, kaj lahko različni družbeni sistemi podpore in skrbi storijo za izboljšanje položaja istospolno usmerjenih mladih. Vendar ne smemo pozabiti, da je vsa citirana literatura pisana iz izkušnje ameriške celine. Na nek način bi lahko rekli, da je za naš kulturni prostor le orientacijska, saj predvideva neko obstoječo močno in dejavno podporno skupnost, ki pa je pri nas skoraj ni. Celotno javno razkritih je le nekaj posameznic in posameznikov. Relativna nevidnost istospolno usmerjenih pri nas je lahko komu dokaz, da pri nas istospolno usmerjenih mladih tako rekoč ni oziroma nimajo nikakršnih problemov. Vprašamo se lahko, koliko so priporočila, ki so v prej obdelani literaturi navedena, znana nosilcem socialnega dela in strokovnjakom v zdravstvu v Sloveniji?

Mladi se ob tem, ko se kot istospolno usmerjeni nahajajo v vseh prej opisanih sistemih, srečujejo z različnimi izzivi. Eden temeljnih je gotovo vprašanje zagotovitve svojega mesta v sicer homofobični družbi. Mnogi so izpostavljeni večkratnim diskriminacijam. Koliko pa lahko sami presegajo vlogo žrtev in stigmatizacijo, ki je s spolno usmerjenostjo povezana?

Tukaj bomo iz analize tekstov prešli na študijo primera, ki nam bo razkril več o organiziranosti istospolno usmerjenih mladih v Sloveniji. Oglevali si bomo delo in razvoj

skupine Legebitra, prve skupine za istospolno usmerjene mlade pri nas. Poskušali bomo ugotoviti, na kakšen način in v kakšni meri želi odgovarjati na izzive, s katerimi se mladi soočajo v homofobični družbi.

II.del

Skupine za istospolno usmerjene mlade: Legebitra, študija primera

2.1 Kronološki pregled razvoja Legebitre

Kontekst: gejevsko in lezbično gibanje 1996/97

Za začetek gejevskega in lezbičnega gibanja v Sloveniji štejemo leto 1984, ko je sekcija ŠKUC pripravila festival Magnus. Na festivalu so predstavili filme evropske in ameriške produkcije: "Festival je bil zasnovan kot prikaz gejevske kulturne produkcije, ki je bila del alternativne kulture." (Kuhar, 2001:92). V letih, ki so sledila, se je gejevsko in lezbično gibanje v Sloveniji hitro razvijalo. Sekciji Škuc Magnus se je leta 1988 pridružil še ŠKUC LL in leta 1990 sta skupaj ustanovila Roza klub, samostojno politično združenje.

V obdobju 1984-94 je mogoče govoriti o nekakšnem vzponu gej in lezbičnega gibanja v Sloveniji. Na to opozarja rastoča kulturno-umetniška produkcija (izdane knjige v zbirkah Lambda in Vizibilija, vsakoletni festivali gej in lezbičnega filma), angažirano zavzemanje za pravice gejev in lezbijk (medijsko pojavljanje aktivistov, izrekanje zahtev po spremembah) in redno izhajanje gejevskih in lezbičnih medijev (Revolver, Pandora, Kekec). Vzpon so spremljale različne afere, največji udarec pa je za gibanje pomenila afera Grad. Leta 1994 je privatni najemnik lokala na ljubljanskem Gradu s podporo takratne mestne oblasti gejem in lezbijkam prepovedal uporabo že najetega lokala. Lokal

so organizacije najele, da bi ob 10. obletnici gejevskega in lezbičnega gibanja tam izpeljale gala dobrodelno prireditve. Med povabljenimi gosti je z ostalimi pred zaprtimi vrati ostal celo minister za okolje in prostor Pavel Gantar. Prireditve naj bi se bil udeležil, kot nekdanji predsednik društva ŠKUC. Ne glede na svoj položaj v državi, pa tudi on odločitvi lokalnih oblasti in zasebnega najemnika za zavestno diskriminacijo, ni mogel uspešno nasprotovati.

Afero je sicer posprenilo zgražanje nekaterih medijev, a kljub temu je prišla do izraza objektivna šibkost takratnega gejevsko-lezbičnega gibanja. V tisti situaciji aktivisti in njihove strukture niso zmogli animirati civilne družbe ali državnega aparata, da bi v konkretni situaciji ugotovil diskriminacijo in jo preprečil ali sankcioniral. Ljubljanski grad, ta simbolno pomembna točka v mestu in državi, je za gejevsko in lezbično gibanje postal prepovedan prostor. Na simbolni ravni je bila vidnemu gejevskemu in lezbičnemu gibanju začrtana meja. Posebej pomenljivo je, da se je to zgodilo na prostoru, kjer sicer še danes potekajo poroke, spet ena institucij, ki partnerjem istega spola v dani zakonski ureditvi niso omogočene. Podobno kot ukinitvev sredstev za revijo Revolver iz virov mestnega proračuna, je bil to nizek, a zelo uspešen udarec ideji slovenskega gejevskega in lezbičnega gibanja in enakopravnosti istospolno usmerjenih.

Te dogodke smo opisali, ker jih je potrebno upoštevati, če želimo razumeti stanje gibanja pri nas v drugi polovici devedestih. Težko je oceniti, kaj vse vpliva na obseg gejevskega in lezbičnega gibanja. Kljub temu pa delovanja učinka afere Grad ne gre izključiti, ko opazujemo upad aktivnosti v letih, ki so sledila.² Obdobje upada ali skoraj krize se je nadaljevalo v letih 1996/97. Eden od kazalcev tega procesa je gotovo bilo dokončno prenehanje izhajanja revije Revolver, ki je od leta 1990 izhajal 4 krat letno. Zadnja številka je izšla Junija 1997 (Kuhar, 2001:99). Drugo znamenje upada pa je razcep in delni razpad formacije Roza kluba, ki je bil do tedaj bistvena in dominantna aktivistična struktura. Roza klub je združeval aktivistke in aktiviste iz gejevske sekcije ŠKUC Magnus, lezbične ŠKUC LL in tiste, ki se niso uvrščali nikamor drugam. V okviru Roza kluba je izhajala omenjena revija Revolver, organiziran je bil festival gejevskega in

² Leto 2001 je prineslo primer uspešnejše reakcije na poskus, da bi se diskriminatorna praksa uveljavila v prostorskem smislu. Prepoved dostopa znanemu gejevskemu aktivistu 8.6. 2001, z obrazložitvijo, da "lokal ni za take", je gejevsko in lezbično gibanje izkoristilo za mobilizacijo široke podpore civilne družbe in medijev. Rezultat obsežne reakcije je bil sprejem pri ljubljanski županji in prva javna manifestacija, pohod proti nestrpnosti in homofobiji, ki se je zgodil le slab mesec dni po incidentu.

lezbičnega filma. Poleg tega je potekal program Galfon- informacijsko svetovalne telefonske linije za geje in lezbijke. Roza klub je upravljal temeljni prostor socializacije gejev in lezbijk v Sloveniji, Roza Disko.

Sestanki Roza kluba so bili v tistem času najpomembnejše mesto zbiranja aktivistk in aktivistov. Značilno za njih je bilo, da se je bilo skupini, ki se je tam dobivala, relativno težko približati. Vsak, ki je tam sodeloval, je imel neko zgodovino osebnega dela, kar je "nove" in neuveljavljene, med katere sem takrat spadal tudi sam, postavljalo v neroden in nedefiniran položaj.

Na sestanke Roza kluba sem uradno prihajal kot sodelavec revije Revolver, saj sem v tistem obdobju tam objavil članek. Sestanki so bili nekakšna organizirana razprava o trenutnih projektih, vendar pa je na njih prišlo do različnih konfliktov. Soočeni so bili namreč popolnoma različni načini dojemanja svoje vloge in pa tudi metod dela, pravil sodelovanja. V nekih svojih zapiskih iz sestanka 8.2. 1997, sem našel svoja opažanja o notranji strukturi. Gre za ugotovitve o različnih strategijah nekaterih akterjev, da bi obdržali odločujoč položaj.

Značilne so bile razprave o tekočih projektih, pri čemer so imeli nekateri možnost, odločanja drugi pa predvsem razpravljanja. Če se je kdo, ki v delu ni bil angažiran, udeležil razprave, ni bilo nenavadno, če je dobil takšen odgovor: "Kdo pa si ti, da se tukaj znajdeš in govoriš o stvareh, ki jih ne poznaš!?" Postalo mi je bolj jasno, da je vsaka participacija, tudi verbalna, hkrati intervencija v trenutna razmerja moči, in da nič, kar storiš ali rečeš, ne more biti le nevtralno mnenje. Vedno bo postalo orodje ene ali druge strani ali pa ga bosta obe strani uspešno združili proti tretjemu, morda kar proti tistemu, ki je neprijetno vprašanje sprožil.

V tem krogu sem večkrat izrazil potrebo, da bi se v obstoječih strukturah več delalo posebej za mlade. Za ta vprašanja ni bilo dosti razumevanja. Skušal sem razložiti, da tisti, ki smo že opravili razkritje z leti pozabljamo, kako se je do te točke težko prebiti. V tistem času smo imeli na razpolago le prostore zabave na Metelkovi in pa Roza disko. Ker je gibanje ugotovilo svojo šibkost, bi moralo storiti kaj, da bi se mu lahko pridružilo več novih članov. Infrastruktura, ki je bila takrat na voljo, pogovorov o razkritju in pomoči ob coming outu ni omogočala. Prepričan sem bil, da bi bilo treba omogočiti, da bi se s svojo spolno usmerjenostjo soočali mnogi mladi, ki jim je druženje izključno v Roza disku

zaradi svoje specifičnosti preozko definiran prostor, da bi torej morali iskati nove načine druženja. Odziv, ki sem ga tisti čas dobil v dominantnih aktivističnih strukturah, bi se, če bi ga strnil, glasil: "Tega tu ne moremo delati, lahko pa greš in ustanoviš svojo skupino." Zaradi tega sem bil najprej precej razočaran. Kasneje pa se je izkazalo, da nasvet ni bil napačen. Mogoče se je zdel neprijazen, a z današnjega stališča je bil zelo uporaben. Začeti iz nič je bilo strateško najbolj smiselno, saj tako ni prihajalo do mešanja različnih vplivov obstoječih struktur. To bi lahko bila velika nevarnost, da bi se ujeli v utečene vzorce delovanja.

Roza klub se je do konca leta 1997 razcepil. Formacijo je zapustila sekcija Škuc LL. Začeli so delovati samostojno. Razlog za odhod so bile po pričevanjih akterk iz ŠKUC LL nemogoče delovne razmere, konceptualna razhajanja in nezadosten vpogled v dogajanje v ozadju različnih projektov. Nataša Skuič iz ŠKUC LL je v intervjuju v zvezi s tem izjavila:

"Je pa hudo, da je LL morala plačati svojo odločitev, da vztraja pri dobri reviji in da je bila nekako izvržena iz skupnega gibanja. To pa je bilo malo hudo in ne vem, če se bom s tem kdaj res do konca sprijaznila. Ampak naj bo. Po svoje je to pognalo naprej nekatere stvari. Mogoče imamo zdaj bolj jasno izdelano vizijo o tem, kaj hočemo, ker smo jo bile prisiljene izdelati." (N.Sukič, v: Jalušič, 2002:162).

Osrednja in močna struktura Roza klub je torej razpadla na posamezne skupine. Stanje je bilo pesimistično in je morda zato še bolj spodbujalo k novi akciji. Poleti leta 1997 sva se na pobudo bivšega aktivista iz skupine ŠKUC Magnus, Tomaža Škorjanjca dva predstavnika iz Slovenije udeležila konference mednarodne organizacije IGLYO (International Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender Youth and Student Organization) v Pisi z naslovom: Fašizem in homofobija. Tema konference je bilo preganjanje homoseksualcev v času fašističnih in nacističnih režimov. Konferenca pa je bila priložnost za srečanja z mladimi aktivisti in aktivistkami iz vse Evrope.

Ustanavljanje Legebitre 1997/98

Konferenca je bila v tem smislu odkritje mnogih možnosti na področju organiziranega dela za istospolno usmerjene mlade. Najbolj so takrat izstopali belgijski Flamci s svojim sistemom skupin za istospolno usmerjen mlade, ki so bile med seboj povezane in so

samostojno delovale v vseh večjih flamskih mestih (Gent, Leuven, Antwerpen, Bruselj) Sven Bocklandt in Lieven Leemans sta govorila o možnostih druženja mladih, ki presegajo utečene okvirje meje undergrounda in odpirajo nove dimenzije druženja istospolno usmerjenih mladih. To so aktivnosti, ki združujejo mlade v tematskih pogovorih, na športnih izletih, o obiskih kina in podobno. Danes morda to zveni samoumevno, vendar se je tisti trenutek v našem prostoru zdelo precej nemogoče. Nihče si ni mogel predstavljati, da bi bili prav mladi lahko nosilci novega vala.

Največ je k moji motivaciji prispeval vtis, ki sem ga dobil v Pisi. Šlo je za ustvarjalno in sproščeno druženje z mladimi geji in lezbijkami v tednu konference, ki ga v slovenskem okolju ni bilo mogoče doživeti. Želel sem si, da ne bi ostalo pri le pri enkratni izkušnji. Konferenca je tudi name delovala kot nekakšno olajšanje. Mislim, da se mi je zgodilo podobno, kot se zgodi novim članom, ki se pridružijo skupini. Bistven je bil občutek različnih možnosti delovanja in vplivanja na potek in kvaliteto svojega življenja. Ta občutek je bil nekako osvobajajoč. Zdelo se mi je, da sem bil, preden sem v tujini spoznal bolj "svobodne" razkrite in sproščene vrstnike, v slovenskem okolju ujet v tiste miselne vzorce in sheme, ki tovrstnega potenciala emancipacije niso mogli misliti. Motiv za delo je postala želja živeti bolj sproščeno in odkrito. Zdelo se mi je, da je to način, kako sploh začeti živeti svoje življenje. Ustvarjati za to potrebne pogoje, ni bila le izbira, ampak zame na nek način edina možnost.

Ob vrnitvi v Ljubljano je bilo zato temeljno vprašanje, ali je takšno skupino mogoče oblikovati tudi v Sloveniji? Ali se je v tem prostoru mogoče družiti z vrstniki in vrstnicami na podobni, neobremenjeni podlagi? Ali je mogoče začeti graditi boljši svet, ne da bi bili bolj razkriti? V tistem letu smo začeli uporabljati elektronsko pošto, ki je omogočala intenzivno komunikacijo s Svenom Bocklandtom iz Belgije. V tem času sem ga predvsem veliko spraševal o organizacijski strukturi tovrstnih skupin. Natančno mi je razlagal podrobnosti in zgodovino njihove skupine, tako da sem začel graditi nekakšno sliko ozadja delovanja. Zelo pomemben je bil njegov obisk v Ljubljani konec leta 1997. Od konference je minilo pol leta. Vsakdanje okoliščine so počasi, a učinkovito brisale jasno podoba cilja, ki naj bi ga skušali doseči. Sven Bocklandt je prišel na obisk v Slovenijo ravno v času, ko sem bil razpet med študijske obveznosti in plačanim delom. Možnosti aktivističnega delovanja sem že skoraj opustil, tudi zato, ker sem postajal vedno bolj pesimističen glede trdovratnosti družbenih predsodkov do drugačne spolne usmerjenosti. Takrat me je posebej motiviral pogovor, v katerem me je Sven prepričal, da moj

pesimizem izvira prav iz pasivnega sprejemanja in ne-upiranja različnim homofobičnim pritiskom iz okolice.

Tako je moje razmišljanje o smiselnosti aktivizma seveda pogojevala želja premagovati čisto osebni občutek izolacije in stigmatizacije. Sven se je takrat zavedel, da zgolj pomoč v obliki nasvetov preko elektronske pošte, ne more biti dovolj za zagon tako obsežnega projekta. Tisti, ki naj bi se s tem ukvarjali, smo potrebovali veliko več podpore. Hkrati z delom za bodočo skupino, ki je samo po sebi zahtevalo precej časa, smo morali premagovati lastne strahove in zavore, ki so nas pri tem delu ovirale. Sven Bocklandt je zato v odboru organizacije IGLYO začel pripravljati mednarodni seminar s temo "Ustanavljanje skupin za istospolno usmerjene mlade"

Priprave za ustanovitev skupine sem predstavljal Bogdanu Lešniku, s katerim sva se spoznala konec leta 1997. Bogdan Lešnik je bil v zgodovini gej in lezbičnega gibanja (kot začetnik iz leta 1984) hkrati nekakšna avtoriteta, po drugi strani pa se je od delovanja v zadnjih letih precej distanciral. Dogovorila sva se za nekakšno supervizijo. Po potrebi sem se lahko od tedaj naprej z njim redno posvetoval o pojavljajočih se dilemah in težavah v zvezi z nastajajočo skupino. Spomladi leta 1998 smo pripravili projekt Alternativna spolna usmerjenost, ki ga je marca začela izvajati Vlada Študentske organizacije Univerze v Ljubljani. Cilj projekta je bil ustanoviti skupino za istospolno usmerjene mlade po belgijskem vzoru. Pri uveljavitvi tega projekta nam je pomagal Uroš Vajgl, ki je pred tem že deloval v okviru Študentske organizacije. Bil je sošolec iz srednje šole, ki je organiziral sestanke z akterji na ŠOU v Ljubljani. Ti so projektu potem dali zeleno luč.

V času od novega leta pa do marca 1998 je potekalo iskanje potencialnih sodelavcev. V tistem času sem opravil veliko pogovorov z mladimi, ki sem jih srečal na slovenski gejevski in lezbični sceni. Iskanje ni bilo enostavno, saj je poleg podobnih pogledov zahtevalo tudi pripravljenost na določeno izpostavljenost, ki je s tem povezana. Dostikrat se je zgodilo, da je bil prvi interes za sodelovanje pri nastajajočem projektu bolj radovednost, kot pa pripravljenost za resno delo. Tadej Reissner je v nekem pogovoru nakazal, da je sam že veliko razmišljal o možnostih drugačnega druženja gejev in lezbijk, kot ga je gejevsko lezbična scena poznala do takrat. Ker je že imel svojo vizijo, je Tadej takoj postal najbolj resen bodoči sodelavec. Po določenem času, ki si ga je vzel za premislek, se je odločil in se udeležil seminarja o ustanavljanju mladinskih skupin, ki so

ga aprila 1998 v belgijskem Antverpnu pripravili prav za nas. Udeležba je bila možna, ker smo stroške takrat že lahko krili iz virov Študentske organizacije Univerze v Ljubljani.

Ko sva se vrnila, sva bila oba zelo zagnana, predvsem pa je bilo vse videti lažje. Sedaj sva bila že dva. Seminar je tudi njega zelo motiviral in najina prva naloga je bila sestava ustanovitvenega odbora. Glede na to, da sva bila sedaj dva fanta, sva začela iskati dve puncici, ki bi ju tovrstno delo zanimalo. Tadej je na sestanek pripeljal Nino S. in Jasno Magič. V dolgem povzetku sva jima opisala koncept skupine, ki naj bi jo skupaj ustanovili. Ustanovitveni odbor je začel delovati. Sestajali smo se pri meni doma, v moji sobi ali celo na vrtu, kasneje pa tudi v domačih prostorih drugih članov. Že konec meseca maja 1998 smo pripravili prvo pogovorno aktivnost. Zgodila se je v sejni sobi ŠOU v Ljubljani z naslovom: "Coming out - ključni korak istospolno usmerjenih mladih?" Debate se je udeležilo enajst udeležencev. V mesecu juniju smo pripravili še dve aktivnosti: družabno - izlet na Rožnik in pa ogled filma z gejevsko tematiko v ljubljanskem kinu Vič. Sezono smo zaključili 8.7 1998 z pogovorom katerega gost je bil belgijski aktivist Kris Vanhemelryck, ki sva ga s Tadejem spoznala na seminarju v Antverpnu. Govorili smo o življenju istospolno usmerjenih mladih in aktivističnih pristopih v Belgiji. Kris je bil presenečen in navdušen nad napredkom, ki smo ga ustvarili v Ljubljani v treh mesecih od seminarja na katerem smo se spoznali.

Jeseni 1998 smo po dveh septembrskih sestankih odbora, na katerih smo načrtovali prihodnje aktivnosti, začeli s prvo dejavnostjo v začetku oktobra (2.10.1998). Pripravili smo predstavitveno debato. Bilo nas je dvajset. Predstavili smo namen in načrt skupine in k delu povabili nove prostovoljce. Aktivnosti so se začele vrstiti tedensko. V začetku meseca novembra 1998 smo k aktivnemu delu v glavnem odboru povabili Romana Kuharja, ki je predlog sprejel in začel sodelovati kot peti član odbora. Roman Kuhar je bil eden prvih, ki so preko elektronske pošte odgovorili na promocijske materiale, ki smo jih začeli pošiljati in razdeljevati junija 1998.

V šolskem letu 1998/1999 smo tako izvedli 22 aktivnosti, ki so bile večinoma pogovorne, nekaj športnih izletov, skupnih ogledov filma in pa zaključni piknik 29.5. 1999 za Savo. S piknikom smo simbolno obeležili prvo obletnico delovanja in končali prvo sezono.

V 1999/2000 smo začeli izdajati Legebitrina oznanila. Prva številka je bila skromna, vsebovala je le uvodnik in pa program aktivnosti za mesec oktober. Tako smo dokončno

nehali pošiljati vabila vsak teden sproti in prešli na mesečni način obveščanja. V prvih mesecih je bilo nekaj težav, predvsem zaradi pomanjkanja sodelavcev, ki bi mesečni bilten pripravljali. Obseg aktivnosti skupine se je širil, prav tako pa število zainteresiranih članov. Konec leta 1999 smo v sposojenem lokalu "Rumeni baristi" v bivših prostorih Tobačne tovarne na Tržaski cesti pripravili prvo pred-novoletno zabavo z več kot 40 obiskovalci Legebitre in njenih simpatizerjev. Nadaljevali smo s štirimi aktivnostmi na mesec (dve pogovorni debati, en športni izlet in eno družabno popoldne) vse do maja 2000, ko smo sezono zopet zaključili s piknikom ob Savi.

Sezoni 2000/2001 in pa 2001/2002 sta pomenili menjavo nekaterih aktivnih članov. Začetni člani odbora smo se počasi umikali in sodelovali kot svetovalci iz ozadja. Konkretno delo pripravljanja aktivnosti so prevzeli tisti, ki so se skupini pridružili po tem ko je bila ustanovljena. Glavni odbor je obdržal koordinacijsko vlogo, ustvarjali pa smo različne odbore, ki so delovali avtonomno. Tako je v začetku sezone 2001/2002 nastal poseben odbor, katerega naloga je bila priprava rednih in tedenskih dejavnosti.

2.2. Kako deluje Legebitra (Ideološka izhodišča)

Ogledali smo si časovni potek nastanka skupine Legebitra. V nadaljevanju pa bomo predstavili načine njenega delovanja. Zanimalo nas bo, kakšna ideološka izhodišča so osnova delovanj in kako je skupina notranje strukturirana. Ideološka izhodišča bomo ugotavljali glede na pisne in ustne vire o pravilih delovanja skupine. Analizirali bomo vzroke za nastanek teh pravil in opazovali, kako so utemeljena. Notranjo strukturo bomo analizirali z opisom notranjih komponent, njihovih specifičnih funkcij in njihovega razvoja.

Temeljne ideološke predpostavke skupine za istospolno usmerjene mlade so ustvarjanje varnega prostora, ki ga skupina gradi v kontekstu v prvem delu omenjenih stigmatizacijskih učinkov. Stigmatizaciji so mladi, ki so istospolno usmerjeni, izpostavljeni v družinah, šolah in splošnem širšem socialnem kontekstu. Običajno jo doživljajo vsak zase. Tokrat smo se prvič pritiskom iz okolja izpostavili kot skupina. Skupina pa ni bila nova le za širše okolje, ampak je predstavljala drugačen način dela tudi za obstoječe gejevsko in lezbično gibanje. Značilna je paradigma socialnega in ne političnega aktivizma in pa paradigma starostne omejitve (ali starostne diskriminacije). Skupina od svojih članov in uporabnikov ne pričakuje, da se deklarirajo in uvrstijo v katero od obstoječih možnih kategorij. Skupina je mešana po spolu. Članstvo v Legebitri je mehko

ali prehodno članstvo, kjer ni potrebno podpisati pristopnih izjav in se od članov, razen spoštovanja načina izvajanja aktivnosti, nič ne pričakuje.

Za skupino je značilna stalna temeljna razprava o vprašanih razkritja v različnih kontekstih, v katerih se ponavadi znajdejo mladi. (dom, šola, prijatelji, delo, prosti čas). Gre torej za hkrati čisto načelne razprave, ki pa vključujejo in reflektirajo konkretne izkušnje udeležencev. Lahko bi rekli, da razkritje samo ni zapoved, je pa rdeča nit vseh aktivnosti in pogovorov. Aktivnosti, ki tematizirajo ta vprašanja, so glavni način delovanja skupine Legebitra. Ker se večino pozornosti usmerja v refleksijo in pogovor o vsakdanjih izkušnjah iz življenja obiskovalcev, gre za nekakšen mikro-aktivizem. Pogovori so namreč ključ do konkretnih sprememb in izboljšanja vsakdanjega življenja sodelujočih istospolno usmerjenih mladih. Skupina si je že v času formiranja ustanovitvenega odbora morala odgovoriti na vprašanje, zakaj sploh obstaja. Za vzor smo si, kot je bilo prej povedano, vzeli belgijski model skupin, ki so nam ga predstavili na prej omenjenih seminarjih v Pisi in Antwerpnu.

Osnovne značilnosti skupine za istospolno usmerjene mlade

Skupine za istospolno usmerjene mlade so skupine, ki jih sestavljajo mladi obeh spolov in različnih spolnih usmerjenosti, ki so mlajši od 26 let. Mladi načeloma sami organizirajo aktivnosti, skrbijo za delovanje in ohranjanje skupine. Ena osnovnih značilnosti je torej starostna diskriminacija, ki je vpeljana zato, da bi skupina lahko delovala kot vrstniška skupina. To načelo starostne omejitve velja za vse, ki se udeležujejo aktivnosti skupine, razen za tiste, ki so v okviru neke posamezne aktivnosti v skupino takrat povabljeni kot gostje. Prav tako je mlajših od 26 let tudi večina tistih, ki za skupino delajo in aktivnosti pripravljajo. Na delo skupine vplivajo tudi svetovalci glavnega odbora, ki so različnih starosti. Skupina torej ohranja videz mladinske skupine, v njenem interesu pa je, da z nasveti ali pomočjo v ozadju sodelujejo njeni bivši aktivni člani ali članice, "prijatelji skupine Legebitra".

Skupina Legebitra je prostovoljna, neformalna asociacija, ki je nekakšna kombinacija mladinskih skupin, socializacijskih skupin, skupin za samopomoč in tudi interesnih skupin. Osnovni cilj skupine je ustvarjati varno socialno okolje, kjer se mladi lahko brez groženj in negativnih sporočil iz okolja soočijo s svojo spolno usmerjenostjo. Kot pričajo

viri iz prvega dela te naloge, se mladostnik v zahodni družbi, ki je istospolno usmerjen, navadno hitro in pogosto sreča z močnimi družbenimi predsodki.

Istospolno usmerjeni mladostniki so v svoji "drugačnosti" osamljeni in izolirani. Glavni cilj skupine je, da zbere ljudi, kjer lahko spoznajo drug drugega in na rednih srečanjih v pogovorih izmenjujejo izkušnje. Kot je sicer za mladinske skupine značilno, tudi v teh skupinah mladi drug v drugem najdejo svoje vzornike, ki jim do tedaj v heteroseksistični kulturi večinoma niso bili znani ali dostopni.

Delovanje skupine: Aktivnosti in notranja struktura

V tem poglavju bomo preučili, kako deluje skupina na ravni notranje strukture. Zanimal nas bo opis posameznih komponent: Ogledali si bomo, kako so organizirane legebitrine aktivnosti (princip dela in teme) in kako deluje glavni odbor skupine (delitev dela, definiranje pravil, vodenje). Sledi predstavitev "Welcome" programa (odprtost skupin in pomoč pri vstopu novim članom), nato še načini informiranja o skupini (internet, zloženke, nalepke, oglaševanje v medijih). Nadaljevali bomo z opisom nekaterih drugih načinov promocije. Osebna promocija je način promocije skupine, ki hkrati pomeni aktivno spreminjanje podobe glbt mladih v javnosti. Gre za pojavljanje aktivnih članic in članov skupine v medijih. Natančneje bomo opisali predstavitve skupine Legebitra v šolah, Legebitrinih Oznanil in vlogo Legebitrinih izobraževalnih taborov.

Aktivnosti: pogovori, delavnice, športno-rekreativna srečanja in druženje

Osnovni način delovanja skupine Legebitra so delavnice, kjer udeleženci razpravljajo o določenih temah, njihovih izkušnjah in različnih pogledih. Med najbolj reprezentativne dejavnosti skupine se uvrščajo pogovori oziroma delavnice o razkritju. Skupina tej temi posveča veliko pozornosti. Lahko bi rekli, da tisti, ki o svoji spolni usmerjenosti znajo govoriti, motivirajo ostale, da bi svojo spolno usmerjenost sprejeli na podoben način in jo na podoben način tudi izgovarjali. Izgovarjanje, govorjenje o sebi kot istospolno usmerjeni osebi, je predstavljeno kot način, kako lahko nekdo svojo spolno usmerjenost

sprejme kot pomemben del svoje identitete. Gre za nekakšno vajo in učenje o tem, kako govoriti o sebi in tako začeti aktivno so-oblikovati svojo identiteto. Razkriti svojo drugačno spolno usmerjenosti doma, v šoli ali na delu je, kot smo videli, za mlade lahko način, ki jim omogoča živeti z drugimi brez neprestanega skrivanja. Obiskovalci imajo v skupini prvič priložnost spregovoriti o lastnih izkušnjah in razumevanju svoje spolne usmerjenosti pred oziroma v dialogu z drugimi. Pogosta tema so tudi pogovori o tem, kako so na coming out reagirali pomembni drugi. Mladi v skupini razkrijejo pozitivne izkušnje in spregovorijo o morebitnih zavrnitvah, ki so jih v zvezi s tem doživeli. Ob tem lahko v skupini pričakujejo vzdušje podpore. To je sicer tipično za dejavnosti skupin za samopomoč. Govor o tem, kako mladi doživljajo svoje prikrivanje ali razkrivanje spolne usmerjenosti, omogoča razmišljanje o možnosti in želji po spremembah. Po drugi strani pa je že govor o veliki želji, da nekdo ne bi več igral svoje podobe sebi in svoji okolici, lahko precejšno olajšanje.

Pogovori so tematsko različni (varna spolnost, družine in otroci, razmerja in odnosi), včasih tudi razširjeni na posebne goste. Glede na specifične teme so v skupino včasih povabljeni prijatelji, ki se identificirajo kot heteroseksualni, včasih starši udeleženk in udeležencev ali kakšni drugi gostje. (Aktivisti in aktivistke gej in lezbičnega gibanja, znani in razkriti geji ali lezbijke, pari in posamezniki, ki spregovorijo o svojih izkušnjah, predstavniki države ali drugih institucij). Na aktivnosti o zakonski ureditvi partnerskih razmerij je bila v skupini gostja državna sekretarka Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve, Alenka Kovšca.

Aktivnosti skušajo utrjevati samopodobo skupine in posameznikov. Ta se po prepričanju skupine krepi s sposobnostjo odkrito govoriti o svojih občutjih in doživljanju sveta okoli sebe. Predvsem je pomembno, da je marsikdo prvič tudi razumljen. V skupini se skuša ustvarjati sproščeno vzdušje, kar pa glede na veliko tremo, s katero se mladi znajdejo tam, ni vedno enostavno. Načini kako to doseči, so preproste spoznavne družabne igre na začetku aktivnosti in pa pozornost, namenjena novim, s katero se skuša na nevsiljiv način preverjati, če je srečanje za njih sploh še znosno.

Včasih se zgodi, da se skupina tistih, ki se med seboj že poznajo, zapre in ne opazi, da za nevidnim zidom svoje sproščenosti ostajajo novi obiskovalci. Posebna naloga za aktivne člane je, da v takih primerih pazljivo razbijajo premočne klike. Nasploh so tudi aktivnosti tisti prostor v katerem pride do izraza vodenje skupine na način "priprtih vrat".

Skupina mora v aktivnostih ostati dovolj odprta, da se novi obiskovalci lahko dobro počutijo in integrirajo. Če je povezanost ljudi, ki se že poznajo premočna, postane skupina hitro izključujoča. Do nedostopnosti skupine lahko pride spontano, ker ta preprosto pozabi, kako se počutijo tisti, ki jim je vse skupaj tuje in nepoznano in so se pravkar udeležili prve ali druge dejavnosti. Naloga aktivnih članov je, da na to opozarjajo, oziroma, da so pozorni, da se novi obiskovalci v skupino lahko vključijo. Ponavadi so voditelji aktivnosti preobremenjeni in je pomembno, da za vključevanje in počutje novih poskrbi aktivni član ali članica, ki takrat ne vodi dejavnosti.

Skupina kot je Legebitra, deluje uspešno, če je sposobna delno zapirati in odpirati svoja vrata drugim. Zapreti se mora, da bi ohranila varno vzdušje, hkrati pa mora biti sposobna pritegniti nove obiskovalce. Za ta del je razvila poseben instrument "Welcome", ki se ukvarja s sprejemanjem novih sodelujočih. Cilj njenih aktivnosti je predvsem dobro počutje mladih v skupini in integracija novih članov skozi utrjevanje medsebojnega zaupanja in krepitvijo poznanstev. Zato skupina poleg pogovornih aktivnosti pripravlja tudi rekreativne izlete v naravo, skupne obiske kina in podobnih prireditev. Mnogi od udeležencev, ki so na pohodu za strpnost - paradi ponosa 7. julija 2002, samozavestno korakali za velikim napisom Legebitra, so samozavest razvili s sodelovanjem v skupini Legebitra.

Tipična aktivnost skupine se začne s predstavitvijo voditeljev in najavo poteka. Takoj zatem se odvije predstavitveni krog, ko udeleženci poleg imena navedejo še nekaj o sebi, na primer kaj študirajo, od kod prihajajo, ali imajo tremo in podobno. Sledi predstavitev vsebine oziroma osrednje teme, ki jo ponavadi izvedeta vodji aktivnosti. To je lahko krajše predavanje, ogled filma, poslušanje zgodb ali predstavitev pisanih virov. Razvije se vodena debata, udeleženci komentirajo povedano in se do slišane opredeljujejo ter soočajo različne poglede in mnenja o obravnavani tematiki. Včasih se v tem delu udeleženci prerazporedijo v manjše skupin (4-6 oseb), saj je o določenih temah tako lažje govoriti. Na koncu se napravi povzetek in pa zadnji krog, v katerem ima vsak možnost brez poseganja ali reakcij drugih opisati, kako je doživel izvedeno aktivnost, česa si želi v prihodnje. Posebej se pazi, da se tisti, ki prvič sodelujejo, ne počutijo nelagodno. Čeprav je aktivna udeležba zaželena in spodbujana, se od nikogar ne pričakuje ali zahteva da očitno sodeluje.

Notranja struktura: Odbor in člani

Glavni odbor skupine Legebitra je nastal iz ustanovitvenega odbora, ki so ga sestavljali štiri člani, dve dekleti in dva fanta. Nastal je tako, da so se omenjeni razglasili za glavni odbor in sprejeli temeljna pravila, ki definirajo osnovni namen skupine Legebitra: združevati istospolno usmerjene mlade v skupnih dejavnostih. (Arhiv Legebitre, Pravila skupine Legebitra, 10. junij 1998). V tem zapisu je definirano, kaj so temeljne aktivnosti in kaj ostale dejavnosti. Prav tako je definirana vloga odbora, ki "skupino koordinira, vodi in usmerja." Določeno je tudi, da član odbora postane, kdor je vanj povabljen na podlagi izkazane pripravljenosti aktivno sodelovati pri Legebitrinem delu. Ne gre torej za demokratično odločanje o tem, kdo bo skupino vodil, ampak za kooptivni način reprodukcije. Odbor si prizadeva svoje odločitve sprejemati s soglasjem vseh aktivnih članov. V tem samo-ustanovitvenem aktu je med drugim zapisano, da je skupina Legebitra neformalna skupina za istospolno usmerjene mlade, s starostno omejitvijo in s pravilom, ki določa, da med tistimi, ki pridejo v stik z novimi obiskovalci skupine, vsaj 60 dni izven konteksta skupine ne sme biti drugih stikov. Ta določba je bila sprejeta, glede na izkušnje iz tujine zato, da bi preprečili, da delo za Legebitro postane način za neposredno spoznavanje potencialnih partnerjev. Na prvi pogled je pravilo precej togo, včasih se je med aktivnimi in ostalimi člani pojavil dvom v njegov smisel. Podrobneje bomo o utemeljitvi tega pravila spregovorili v razdelku o sprejemu novih članov. Za odbor skupine je načeloma bistveno, da je to tisto mesto, v katerem se redno reflektira dogajanje na aktivnostih skupine. Je prostor stalne evalvacije in razmisleka o potrebnih spremembah načina delovanja.

Člani, obiskovalci ali uporabniki so vsi ostali, ki se udeležujejo aktivnosti skupine Legebitra. Ker je skupina v celoti definirana kot neformalna, o članstvu v resnici ni mogoče govoriti. Edini način beleženja obiskovalcev je zbiranje domačih naslovov, da bi naslovníkom lahko posredovali vabila za aktivnosti oziroma Legebitrina Oznaniła. Za razliko od tistih nevladnih organizacij, ki svojim članom ponudijo pristopne izjave, v katerih so navedene jasne obveznosti in prednosti vstopa, v primeru Legebitre govorimo o manj zavezujočem in manj formalnem članstvu. Od obiskovalcev skupine se ne pričakuje ekskluzivne identifikacije s skupino, ampak predvsem pripravljenost sodelovati v delu skupine. Prav tako se od obiskovalcev ne pričakuje pozitivne samo identifikacije (biti gej, lezbijka, biseksualec ipd). Nekateri skupino obišejo le enkrat, drugi pa se na njenih aktivnostih pojavljajo več let. Tipično je pogostejše obiskovanje na začetku, potem pa le udeležba na določenih, tematsko bolj privlačnih aktivnostih.

“Welcome” - sprejemanje novih

K skupini Legebitra je mogoče pristopiti na različne načine. Skrb za uspešno sprejemanje in integracijo novih sodelujočih je ena od najpomembnejših nalog dela glavnega odbora. Na samem začetku delovanja so to nalogo opravljali kar člani glavnega odbora sami. Sčasoma pa se je razvil poseben odbor za sprejem ali sprejemni tim. Ker so aktivnosti skupine napovedane v mesečnem biltenu Oznanila (ta je na voljo tudi v srednješolskih knjižnicah) in na spletnih straneh Legebitre, se je mogoče srečanja skupine udeležiti brez predhodnega stika. Tak način pristopa terja dovolj poguma in samozavesti. Čeprav ga izbere malo zainteresiranih, pa je vseeno najhitrejši način, kako priti do skupine, preprosto udeležba v njenih aktivnostih.

Najbolj običajen pristop k skupini je pismo na elektronski naslov ali poštni predal. V pismih mladi navedejo razloge in okoliščine, ki so jih motivirale, da bi želeli o skupini izvedeti več. Velikokrat je mogoče zaznati občutke olajšanja ob spoznanju, da posamezniki ali posameznice niso sami in edini mladi, ki so istospolno usmerjeni:

“ rada bi vam razkrila, kaj si resnično želim, ker tega še v mojih 18 letih nisem nikomur povedala po resnici. Želim si sneti masko, za katero se že tako dolgo skrivam, rada bi resnično zaživela, a ne vem, če bi zmogla. Rada bi o tem spregovorila z ljudmi, ki so vsaj malo meni podobni, ki me bodo razumeli in spoštovali takšno, kot sem in me zaradi tega ne bodo imeli nič manj radi. Žal pa ne vem, kje bi takšne ljudi našla, ne želim si več biti izobčenka, ... ker to me dobesedno ubija... Sedaj sem pač prebrala, da ste to vi...” (Pisma Legebitri, 1998-2002)

Pisma na Legebitro prihajajo iz vse Sloveniji. Dostikrat je v njih videti tudi strah pred tem, kaj bi se zgodilo, če bi se posamezniki ali posameznice udeležili srečanja skupine. Za odgovarjanja na pisma sta odgovorni dve osebi znotraj glavnega odbora oziroma odbora za sprejem. Odgovarjanje na pisma je eno najtežjih in najodgovornejših del v skupini. Odgovoriti je treba hitro. V odgovorih se skuša posredovati bistvene informacije o skupini Legebitra in hkrati reagirati na izražene strahove, stiske in težave s katerimi se srečujejo istospolno usmerjeni mladi. Velikokrat te izražene potrebe presegajo možnosti skupine ali tistega, ki na pisma odgovarja. V odgovorih poskušamo pojasniti, kaj lahko skupina nudi in česar ne more. Tiste, za katere menimo, da bi jim to lahko koristilo, skušamo

napotiti na druge ustrezne in istospolno usmerjenim preverjeno naklonjene institucije oziroma organizacije.

Nekaterim je prvi stik preko pisem ali elektronske pošte dovolj, da se odločijo in udeležijo svojega prvega srečanja. Ponavadi svoj prihod tudi najavijo. Tistim, ki jim komunikacija v pisni obliki ni dovolj, da bi se opogumili obiskati aktivnosti skupine, je ponujena možnost, da se o skupini pogovorijo s člani tako imenovanega "Welcome" ali "sprejemnega" tima.

Po pismu, v katerem se predstavi namen in način delovanja skupine, se zainteresiranega ali zainteresirano povabi na pogovor, kjer mu/ji člana "sprejemne ekipe" povesta kaj več tudi o tem, kako se skupini pridružiti. Ne gre toliko za nove informacije, bolj pomemben je občutek zaupanja in varnosti, ki ga je mogoče dobiti le iz neposredne komunikacije. Skupina preneha biti abstraktni pojem, saj jo na takem individualnem srečanju predstavljata konkreten posameznik in posameznica. Ker člani sprejemnega tima posredujejo novim prvi neposredni vtis o skupini, je njihovo delo izredno odgovorno. V svojem nastopu morajo združiti dvoje: posredovati čisto formalni vtis in informacije o skupini in hkrati vzpostaviti zaupanje, ob katerem se bo tisti ali tista, ki mu je predstavitev namenjena lažje odločil/a za obisk skupine.

Ker je naloga tistega, ki v skupino vpeljuje nove člane, specifično zahtevna, veljajo za delo vseh, ki sprejemajo nove, posebna pravila. Ta pravila definirajo dogodek sprejema, kot formalno interakcijo, čeprav je lahko način njene izvedbe čisto neformalen. To pomeni, da se je ne glede na sproščenost pogovora potrebno zavedati specifičnih vlog. Na potek interakcije vpliva delitev vlog na vlogi novega člana in člana sprejemne ekipe. Pogosto so namreč člani sprejemnega tima hkrati tudi prvi istospolno usmerjeni mladi, ki jih potencialni obiskovalec ali obiskovalka skupine spozna v živo oziroma v neposredni komunikaciji. Pravilo določa, da zaradi te okoliščine (prvega stika), člani sprejemne ekipe s potencialnimi obiskovalci določeno obdobje ne smejo imeti stikov zunaj skupine oziroma konteksta sprejema.

Svojega položaja in specifične vloge zaradi dela, ki ga za skupino opravljajo tisti, ki v skupino sprejemajo nove, torej ne smejo izkoristiti za vzpostavljanje zasebnih stikov. Z novimi člani lahko stike izven konteksta skupine sklepajo, ko so novi člani samostojni in delno vključeni v skupino. To je togo in zelo restriktivno pravilo, vendar je v interesu obstoja skupine. Ta pravila so rezultat izkušenj belgijskih skupin in omogočajo, da

skupina ostaja več kot le zasebno druženje. Prevelika ohlapnost bi bila na tem mestu za skupino lahko slaba. Običajno se zgodi, da je nekdo, ko spozna prvo osebo, ki je tudi istospolno usmerjena, nad njim ali njo zelo navdušen ali navdušena. Odločujoča je ravno samozavest, s katero član ali članica sprejemne ekipe odgovarja na vprašanja in ki izraža mirnost in neobremenjenost glede istospolne usmerjenosti. Razumljivo je, da takšen nastop fascinira in to je primeren razlog, da se nekdo pridruži skupini. Presežek, ki ga ustvarja skupina, je na nek način utemeljen v odrekanju možnosti, da bi stiki med dvema, do katerih pride zaradi interesa enega po stiku s skupino, postali razlog za ne-integracijo v skupino. Gre za to, da so vloge jasno definirane in da iskanje stika s skupino ni in ne sme biti način ustvarjanja zasebnih odnosov.

To pa ne pomeni, da so stiki med obiskovalci skupine oziroma med aktivnimi člani in obiskovalci skupine kakorkoli vprašljivi ali neželeni. Skupina je primeren prostor za sklepanje različnih znanstev, prijateljstev ali spoznavanje potencialnih partnerjev. Posamezniki in posameznice, ki imajo v strukturi skupine določene naloge in s tem povezane vloge, pa se morajo zavedati pomena upoštevanja specifičnih pravil glede na to, kakšno delo v skupini opravljajo, ker le tako omogočajo nemoteno delovanje in razvoj skupine.

Promocija - informiranje o skupini

Poleg vodenja dela, pripravljanja aktivnosti in sprejema novih, je eno pomembnejših opravil glavnega odbora skrb za koordinacijo in izvedbo promocije skupine širši javnosti. Promocija skupina je način, kako lahko do informacij o skupini pridejo tudi tisti, ki jih to zanima in ki nimajo nikakršnega dostopa do specifično lezbično gejevskih medijev. Skupina se predstavlja in vabi nove člane z uporabo različnih medijev. To so internet, zloženke, plakati, nalepke, letaki, oglasili v medijih in informacijski bilten Legebitrina Oznanila. Posebej bomo spregovorili o nastopanju članov skupine v javnosti in pa predstavitev skupine v šolah ali mladinskih centrih.

Internet je mladim relativno dostopen in poznan medij. Prednost oglaševanja skupine preko domače strani (www.ljudmila.org/siqrd/legebtira) je, da je na njej dostopnih zelo veliko informacij. Pri internetu kot načinu oglaševanja skupine je pomembno, da so povezave ali "linki" na domačo stran objavljeni na veliko straneh, ki jih sicer obiskujejo mladi. Prav tako je pomembno, da je povezave mogoče najti preko iskalnih strežnikov

pod gesli, kot so homoseksualnost, gej, lezbijka, mladi, biseksualnost, istospolna usmerjenost in podobno.

Naslednji način promocije skupine je izdelava in objava plakatov in zloženek. Skupina Legebitra je s pomočjo sredstev Zavoda za odprto družbo Slovenije in Študentske organizacije univerze v Ljubljani leta 1999 izdala predstavitvene zloženske, nalepke in plakate. Predstavitvena zloženska vsebuje bistvene podatke o načinu delovanja skupine, pomembne naslove (domačo stran na internetu, naslova poštnega in elektronskega predala) in poziv, da naj se zainteresirani za dodatne odgovore obrnejo na omenjene naslove. Posebna zloženska je namenjena vprašanjem v zvezi z razkritjem. Plakati so imeli različna gesla, na primer: "Ko si mlad in srečen in nisi hetero..." in pa: "Legebitra, skupina za istospolno usmerjene mlade, nekaj za fante ki se zaljubljajo v fante, za punce, ki so jim všeč punce, tiste, ki jih zanimajo oboji ali tiste, ki še ne vejo .."(Plakat skupine Legebitra, 1999). Tudi na plakatih so bili objavljeni vsi naslovi.

Zloženske so bile na voljo na različnih informacijskih točkah, ki jih ponavadi obiskujejo mladi. Poslane so bile na srednje šole in občasno dostavljene po oglasnih mestih na različnih fakultetah. Plakati so bili obešeni po fakultetah in srednjih šolah. Vsako leto sta bili pripravljene dve skupinski oglaševalni akciji, ko so udeleženci po mestu, fakultetah in šolah lepili plakate o Legebitri. Poleg oglaševanja skupine je rezultat tovrstnega dela tudi krepitev aktivnega vzdušja in samozavesti udeležencev. Udeležence je k aktivnemu sodelovanju po njihovih besedah motiviralo vzdušje in občutek, da lahko tudi sami sodelujejo pri promociji njihove skupine.

Značilnost promocije na splošno je, da se zelo izogiba seksualiziranim imidžem in stereotipnim znakom. Seksualizirane podobe in fotografije aktov so lahko preveč odbijajoče in zbujajo več strahu kot zanimanja. Uporaba razlagalne oznake kot na primer : Fantje ki imajo radi fante, dekleta, ki se zaljubljajo v dekleta, je povezana s prej omenjenim mehkejšim identitetnim pristopom. To pomeni, da se od članov skupine ne zahteva ali pričakuje, da se za eno izmed identitet opredelijo, pač pa da vidijo Legebitro kot prostor, v katerem je o različnem doživljanju ponujenih kategorij, mogoče debatirati, izmenjati izkušnje, preskušati in raziskovati. Oznake kot so: geji, lezbijke, homoseksualci, so same po sebi preveč stigmatizirajoče in po pričevanjih se mladi v teh kategorijah dostikrat niti ne prepoznajo. Prav tako se tudi v oglasih poudarja starostna omejitev in dejstvo, da je skupina sestavljena iz oseb različnih spolov.

Za promocijo so zelo pomembni brezplačni oglasi v nekaterih publikacijah, ki na kratko predstavijo skupino in objavijo naslove, na katere se je mogoče obrniti po več informacij. Časopis Delo je na pobudo članov odbora za promocijo skupine oglas uvrstil med tovrstne oglase na zadnjih straneh, tako da je že nekaj let skoraj vsak teden objavljen. Dolgotrajnost pojavljanja v medijih z visoko naklado je pomembna, saj marsikdo poroča, da je se je za stik s skupino odločil šele po tem, ko je o njej večkrat slišal ali bral.

Osebna promocija skupine ali pojavljanje aktivnih članov v medijih

Ta nivo promocije skupine zahteva od tistih, ki ga izvajajo, popolno medijsko izpostavljenost. To pomeni, da bo nekdo, ki predstavlja skupino v medijih kot gej ali lezbijka, znan vsem svojim sorodnikom, znancem, sosedom in sodelavcem ter sodelavkam. Pomembno je, da se vsak za tovrstno delovanje odloči po temeljitem razmisleku o motivaciji in posledicah. Največkrat to pomeni osebno nastopanje v televizijskih oddajah, radijskih programih in pa objavljanje intervjujev. Ugotovili smo, da je pri tovrstnem delu z mediji zelo pomembno jasno opredeliti svojo vlogo v medijih in razumeti, kako množični mediji razmišljajo. Ena večjih pasti, v kateri se lahko znajde, kdor predstavlja skupino v množičnih medijih, je, da namesto, da bi govoril o skupini, njenem delu in s tem povezanih ugotovitvah, popusti želji novinarjev in govori iz svojih osebnih izkušenj ali celo osebnega doživljanja homoseksualnosti. To je lahko problematično, saj je intimnih doživljanj spolne usmerjenosti veliko. Namesto kvalitetne predstavitve dela in namena skupine, kot tudi ugotovitev do katerih je med delom prišlo, lahko postane poglavitno zanimanje novinarjev ali gledalcev dejstvo, da imajo pred seboj vzorčen in upodobljen primer homoseksualne osebe. Namesto člana skupine lahko tisti, ki jo v medijih predstavlja, postane posebljena drugačnost. Logika masovnih elektronskih medijev je poenostavljanje in stereotipizacija. Ravno zato mora biti tisti, ki nastopa v medijih, na te okoliščine dobro pripravljen. Kot so pokazale analize medijskih nastopov, ki so jih opravili člani skupine Legebitra, se na televiziji ali radiu hitro zvrsti veliko kompleksnih vprašanj, časa za odgovore pa je malo. Kadar gre za kontaktne oddaje v živo, niso bili redki verbalni napadi s strani gledalcev. Prav tako se je zgodilo, da voditelji in novinarji niso bili dobro pripravljeni, da niso poslušali odgovorov ter da so spraševali stereotipna in neumestna vprašanja.

Kdor predstavlja skupino v medijih, mora do potankosti poznati njeno delovanje. Le tako je lahko v svojih odgovorih suveren sogovornik. Prav tako mora znati oceniti, kje vprašanja presegajo njene ali njegove zmožnosti in ne poskušati na vsak način podati odgovora na vsako vprašanje. Smiselno je, da svoje odgovore prilagaja naravi posameznega medija. Za televizijski prispevek včasih zadostuje le 15 ali 30 sekund, zato je potrebno oceniti, katero stvar je najpomembneje poudariti. Lahko govorimo tudi dlje, a z vsako novo minuto prepuščamo novinarju, da izbere, katero od povedanih sporočil bo izpostavil.

Kot so nas, aktivne člane skupine Legebitra, opozorili na različni medijskih delavnicah doma in v tujini, mediji in novinarji v želji, da bi lažje prišli do osebnih pričevanj, velikokrat ponudijo delno slikovno ali tonsko prikrievanje identitete sogovornikov. V Legebitri smo sprejeli stališče, da se je v javnosti bolje ne pojavljati, kot pa biti posnet v hrbet ali brez obraza, pospremljen s popačenim glasom. Tovrstno sodelovanje smo dosledno odklanjali. Podobno slabo učinkujejo objave fotografij v časopisu, ki imajo čez oči črn trak. Problematično je namreč, da se na ta način posreduje in utrjuje sporočilo, ki ne govori v prid razkritju kot sprejemljivem družbenem dejanju. Če ves čas poudarjamo, da ni razloga, da ne bi bili razkriti, bi bilo to ravno nasprotno vizualno sporočilo.

Predstavniki skupine, ki nastopa v medijih, se mora torej zavedati, da poleg povedanega skupino predstavlja tudi na neverbalni ravni. Ker je v tem prostoru v medijih zelo malo gejev in lezbijk, je vsako pojavljanje za marsikaterega gledalca tudi prvo srečanje z istospolno usmerjenimi. Celostni vtis, ki ga nekdo ustvarja, so tudi obleka, videz, kretnje in podobno. Smiselno je, da je nastopajoči tudi v tem neverbalnem delu skladen s svojim verbaliziranim sporočilom. Samozavesti, ki bi jo rad posredoval drugim istospolno usmerjenim mladim, se ne da podati le v besedah. Treba jo je bilo na nek način spontano odigrati. Za delo z mediji so bile zelo pomembne analize nastopov, iz katerih so se tisti, ki so nastopali, največ naučili. Dober pregled medijskega poročanja o homoseksualnosti v Sloveniji med leti 1970 do 2000 podaja Roman Kuhar v magistrskem delu: *Medijska reprezentacija homoseksualnosti. 1970-2000.* (Kuhar, 2002)

Pomembni nastopi, ki so se zvrstili v zgodovini Legebitre, so bili: meseca julija 1998 prvi intervju o Legebitri na mladinskem programu radia Koper, časopisni članki v časopisih *Večer*, *7D*, *Antena* in reviji *Viva* istega leta. 16.10. 1999 je bil s predstavnikom Legebitre objavljen intervju v informativni oddaji nacionalne televizije *Odmevi*, decembra istega

leta so sledili prispevki v televizijski oddaji Studio City. Člani skupine so sodelovali in predstavili skupino tudi v 45 minutni mladinski oddaji Jasno in glasno, ki je bila na sporedu drugega programa nacionalne televizije 6.marca 2000. Naslov oddaje je bil: Mladi in istospolna usmerjenost.

Predstavitve Legebitre na šolah in drugih javnih srečanjih

Skupina Legebitra občasno izvede predstavitev skupine in pa nasploh tematike mladih in spolne usmerjenosti na šolah, seminarjih ali okroglih mizah. Ta način predstavitve skupine je posebej učinkovit, saj pride do neposredne interakcije med aktivnimi člani skupine in občinstvom, ki ga ponavadi sestavljajo mladi. V takšni situaciji je mogoče direktno odgovoriti na vsa zastavljena vprašanja in spodbuditi udeležence h kritičnemu razmišljanju o svojih dosedanjih pogledih in prepričanjih glede spolne usmerjenosti. V sproščenem vzdušju pogovora lahko mladi iz občinstva brez predsodkov vprašajo, kar jih zanima, to pa je pomemben način, kako se lahko o spolni usmerjenosti oziroma drugačnih, naučijo novih relevantnih dejstev.

Pomanjkljivosti tovrstnega načina informiranja o skupini so, da zahteva več dobro usposobljenih posameznikov in posameznic, ki so za tovrstno izpostavljanje razpoloženi. Druga ovira pa je dostop do šol samih. Največkrat je tovrstno izobraževalno "gostovanje" posledica povabila učitelja oziroma mentorja obšolskih programov ali izbirnih vsebin, ne pa posledica želje skupine Legebitra, da svoje delovanje predstavi na določeni srednji šoli. Takšna situacija zagotavlja, da bodo prisotni učitelji ali mentorji poskrbeli za primerno vzdušje in da se vse skupaj ne bo spremenilo v spektakel. Tovrstna srečanja se začnejo s formalno predstavitvijo skupine in njenega delovanja, včasih kdo od članov skupine v dialogu s poslušalci opiše svoje izkušnje soočanja in sprejemanja spolne usmerjenosti. Udeleženci si tako lažje predstavljajo, kaj pomeni biti istospolno usmerjen. Vprašanja, ki sledijo, so dostikrat zelo direktna in osebna. Čeprav bi bila lahko v nekem drugem kontekstu problematična ali neprijetna, so v takšni situaciji pogoj, da pride do odprte diskusije, ki problematizira do sedaj znana prepričanja udeležencev. Na eni strani se v pogovoru predstavniki skupine sprostijo, saj samozavestno pripovedujejo o sebi. Po drugi strani pa se sprosti napetost pri udeležencih, ko se jim pred očmi razblinjajo različni predsodki in strahovi. Neredko se je zgodilo, da je kakšen na začetku posebej skeptičen in nergaški udeleženec v času predstavitve vidno spremenil svoj homofobičen odnos. V tem primeru gre za to, da učenci spoznajo konkretne istospolno usmerjene osebe. Zdi

se, da ta izkušnja pozitivno prispeva k odpravljanju stereotipov in predsodkov. Na splošno glede na izkušnje s predstavitvami lahko rečemo, da mladi udeleženci, ko enkrat razumejo okoliščine življenja istospolno usmerjenih vrstnikov, zelo dobro razumejo tudi krivice, ki so s tem povezane. Sprostitev predsodkov poslušalcev, ki jih predstavniki skupine doživijo na takšnih srečanjih, je bil za člane skupine kar katarzičen dogodek in olajšanje, ki je sledilo, jih je motiviralo za nadaljnje tovrstno delo.

Predstavitve so med drugim potekale v mladinskih centrih v Mariboru (Media nox in Infopeka), v Novem mestu (Klub Patriot), v Izoli, Domu za invalidno mladino v Kamniku in pa Dijaškem domu Bežigrad v Ljubljani.

Legebitrina Oznanila

V začetku sezone 1999/2000 je Legebitra začela izdajati redni mesečni bilten Legebitrina Oznanila. Razlog za to je bilo veliko število zainteresiranih in tedenska vabila na skoraj 50 naslovov so postala preobsežno delo. Prav tako je bilo lažje delati z mesečnim programom, saj je skupino to prisilo v mesečno načrtovanje dela. Oznanila so v prvi številki, ki je obsegala le polovico strani A4 predstavila program za mesec Oktober 1999 in pa vabilo za udeležbo. S časom se je obseg večal. Na zadnji strani je bil in je še vedno objavljen mesečni napovednik z naslovi in opisom aktivnosti. Stalni del Oznanil so tudi poročila o že izvedenih aktivnosti prejšnjega meseca. Na ta način se želi delo Legebitre predstaviti bralcem in jih spodbuditi k udeležbi. Poleg informacij o skupini in njenem delu, pa so v oznanilih še različne rubrike in članki, ki se ukvarjajo z gejevsko in lezbično tematiko. Oznanila pripravljajo stalni sodelavci, uredništvo pa objavlja tudi pisne prispevke neznanih oziroma nepodpisanih avtorjev. Bilten ponuja široko paleto tem, od resnih aktivističnih političnih novic, predstavitve gej in lezbične kulturne produkcije, komentarjev, reportaž in potopisov do lahkotnega branja v smislu horoskopov, tračev in zabavnih kolumn. Oznanila v primerjavi z drugimi glbt mediji, na primer revijo Lesbo, večinoma ne objavljajo zahtevnejših teoretskih tekstov. Razen revije Lesbo, ki izide štirikrat na leto, predstavljajo Oznanila edino redno mesečno tiskano publikacijo, namenjeno istospolno usmerjeni populaciji v Sloveniji. Bilten je brezplačen, ker ga kot glasilo, ki je namenjeno študentski gejevski in lezbični populaciji, sofinancira Študentska Organizacija Univerze v Ljubljani.

Legebitrini izobraževalni tabori

Legebitra vsako leto pripravi po dva izobraževalna tabora, enega med zimskimi in drugega med poletnimi počitnicami. Izobraževalni tabori potekajo v centrih za obšolske dejavnosti na različnih koncih Slovenije. Centri so za tovrstno delo primerni, saj so odmaknjeni od urbanih sredin in na enem mestu omogočajo bivanje in delo večje skupine. Hkrati je mogoče na ta način ustvariti tudi socialno varen prostor, v okviru katerega je mogoče biti odkrit in sproščen glede svoje spolne usmerjenosti. Tabori so tematsko organizirani. Prvi (januar 2001) je bil namenjen predstavitvi delovanja skupine in izobraževanju novih prostovoljcev, drugi (avgust 2001) je imel naslov Homofobija in heteroseksizem. Tema tretjega (januar 2002) je bila predstavitev podobe skupine Legebitra v medijih. Četrty tabor se je ukvarjal z analizo različnih vrst odnosov in razmerij (avgust 2002). Princip dela so vodene delavnice, seminarji in skupno druženje v prostem času. Dostikrat je tabor za nekatere prvi stik s skupino in predstavlja prvo večdnevno in intenzivno druženje z vrstniki. Mnogi poročajo, da je bila udeležba na taboru zanje zelo pomembna, saj so lahko poleg vsebin spoznali in ustvarili veliko novih stikov in našli ali utrdili prijateljske odnose.

2.3. Značilnosti skupine v interakciji z okoljem

Po prvem poglavju, ki je predstavilo teoretske vire o istospolno usmerjenih mladih, drugem, ki je do sedaj opisalo kronologijo nastanka, notranjo strukturo in način delovanja skupine Legebitre, nas bo v tem delu zanimalo, na kakšne načine je skupina Legebitra vpeta v socialno okolje, v katerem deluje. Delno smo se tega že dotaknili v prejšnjem poglavju, ko je bilo govora o kontekstu gejevskega gibanja, v katerem je skupina nastajala. Opazovali bomo, v kakšnem kontekstu se Legebitra nahaja v GLBT okolju v Sloveniji in v tujini. Gej in lezbični kontekst v Sloveniji je za Legebitro pomembno dejstvo, saj ga s svojim obstojem in delom sooblikuje. Mednarodno sodelovanje je, kot smo videli v kronologiji nastanka, lahko povod za nastanek skupine, pokazali pa bomo, da ima na delovanje skupine in njenih aktivnih članov stalen vpliv. Hkrati prinaša tudi dileme in nova vprašanja. Poleg domačega in tujega glbt konteksta nas bo v tem poglavju zanimala še umestitev Legebitre v splošne mladinske mreže, natančneje odnos s Študentsko organizacijo Univerze v Ljubljani. Izpostavili bomo tudi odnos z ostalimi mladinskimi institucijami. Sodelovanje na lokalni ravni poteka z Urdom za mladino pri Ljubljanski mestni občini in na državni z Urdom RS za mladino. Legebitra je povezana tudi z nekaterimi drugimi organizacijami, od katerih bomo omenili Društvo za mednarodno

sodelovanje študentov medicine- SloMSIC. Na koncu se bomo ustavili še pri tako imenovanih širših aktivističnih intervencijah skupine. Zanimale nas bodo konkretne politične zahteve in načini njihovega izražanja, ki so povezani z javnim delovanjem skupine Legebitre.

Umeščenost v GLBT okolje - Slovenija

Legebitra je nastala leta 1998, kar je 14 let po uradnem začetku gej in lezbičnega gibanja v Sloveniji. Leta 1998 so v Sloveniji na tem področju delovali še: Škuc- LL, ki je nastal leta 1988 iz leto prej ustanovljene lezbične skupina znotraj feministične skupine Lilit (Jalušič, 2002), Škuc-Magnus (1984) in pa Škuc Roza klub. Roza klub je nastal leta 1990 kot skupna sekcija, ki sta jo ustanovila Magnus in LL, vse obstoječe organizacije pa so bile do takrat pod isto streho in povezane z društvom ŠKUC. Hkrati so bili to edini kolektivni subjekti gej in lezbičnega aktivizma v Sloveniji. V istem obdobju, kot je nastajala Legebitra (1997/1998), je Škuc- LL zapustil okvir Roza kluba in začel samostojno delovati. Roza klub je ohranil svoje aktivnosti: organizirali so festival gej in lezbičnega filma in pa skrbeli za delovanje svetovalne telefonske linije GALFON. Delovanje Škuc Magnusa je bilo usmerjeno predvsem v razvoj klubskih prostorov na Metelkovi. Škuc LL je od leta 1998 skupaj z Legebitro med najbolj vidnimi skupinami. Poleg izdajanja zloženek in revije Lesbo, je ŠKUC LL koordiniral različne politične akcije, peticije in pobude.

Nastanek Legebitre je za slovensko glbt gibanje prelomen dogodek ,saj pomeni začetek organiziranja gej in lezbičnega gibanja izven struktur, ki so prisotne že iz obdobja 80ih. Razen podpore in pomoči nekaterih posameznikov in posameznic, pa obstoj in usoda Legebitre nikoli ni bila direktno vezana na skupine, ki so obstajale do takrat. Že sam pojav nove organizacije je bil zato nepričakovan dogodek. Obstajal pa je tudi resen dvom v način dela, ki ga je uvajala Legebitra. Po besedah nekaterih, naj bi za tovrstno delo (organizirane debate o coming outu) med geji in lezbiijkami ne bilo pravega zanimanja. Legebitra je z odzivom, ki ga je pritegnila, na nek način pokazala, da je med mnogimi, ki jih do sedaj na gejevsko lezbični sceni ni bilo, precej zanimanja za takšno delo in hkrati opravila s predsodkom, da je mogoče delati le v okviru obstoječih organizacij.

Od leta 2000 deluje v Sloveniji na področju gejevsko lezbičnih skupin še ena skupina; Out in Slovenija. Ta se je doslej osredotočila predvsem na druženje skozi športno

rekreativne dejavnosti. Zanimivo je, da del aktivnih članov te organizacije prihaja iz vrst nekdanjih obiskovalcev skupine Legebitra. Prav tako se v drugih skupinah in projektih pojavljajo aktivisti in aktivistke, ki so nekaj prvih korakov na gejevsko lezbični sceni naredili prav v Legebitri. Zaključimo lahko, da so kljub začetnem nezaupanju, obstoječe gejevske in lezbične organizacije sprejele novo in neodvisno skupino Legebitra kot suvereno obliko delovanja. Še več, sčasoma so ji priznale vlogo, ki jo v svoji posebnosti opravlja za mlade. Lahko tvegamo oceno, da so ostale skupine sprejele Legebitro kot samostojen kolektivni subjekt in pomemben dejavnik na slovenskem gej in lezbičnem zemljevidu, nenazadnje tudi kot dragocen vir novih potencialnih sodelavk in sodelavcev.

Umeščenost v GLBT okolje - Mednarodno sodelovanje

V tem delu bomo predstavili sodelovanje skupine Legebitra z mednarodno organizacijo istospolno usmerjenih mladih IGLYO. Posebej nas bo zanimalo, kakšna je njena interakcija s podobnimi skupinami v tujini in kaj so značilnosti mednarodnega sodelovanja. Mednarodno sodelovanje je lahko inspiracija, vzor, način podpore in medsebojne krepitve. Del mednarodnega sodelovanja so medkulturne izmenjave oziroma medkulturno učenje.

V kronologiji smo že opisali obdobje konference v Pisi leta 1997, ko je nastala ideja, in ko se je začelo mednarodno povezovanje. Prav tako smo spregovorili o seminarju o belgijskem modelu skupin za istospolno usmerjene mlade v Antwerpnu, leta 1998.. Opisali bomo še leto 1999, ko je na občnem zboru mednarodne organizacije IGLYO v Leuvenu, 1999 Legebitra dobila svojega predstavnika v izvršnem odboru te mednarodne organizacije. Strasburški obrat 1999 je zgodba o spoznanju omejitev medkulturnega sodelovanja, Stockholm 2000 pa pomeni primer zaostritve prepada med mladinskim aktivizmom na vzhodu in zahodu. Sledi še poročilo o mednarodnem seminarju v Ljubljani v začetku leta 2002, ki je bilo v znamenju ponovnega odkrivanja vzhoda in poskus preseganja nerazumevanja razlik med mladimi na vzhodu in zahodu Evrope. Celoten del, ki sledi, bo napisan v prvi osebi ednine, saj gre v večini za pričevanje avtorja, ki je opisane procese opazoval z udeležbo.

Leuven 1999: Članstvo Legebitre v mednarodni organizaciji IGLYO

Po pol leta delovanja skupine Legebitre smo o napredku in razvoju še vedno obveščali kolege, ki so nam pri snovanju skupine pomagali. S pomočjo elektronske pošte in telefonskih pogovorov smo z njimi ohranjali redne stike. V istem času pa so se že začela kazati določena razhajanja med načrtovanim načinom delovanja, ki so nam ga priporočali iz različnih belgijskih skupin in pa realnostjo aktivnega delovanja v slovenskem kulturnem prostoru. Zaznave teh razlik so bile izziv. Od nas so zahtevale odrekanje načrtom in prilagajanje situaciji, v kateri smo se znašli. Preprost primer so športno rekreativne aktivnosti. Čeprav bi po načrtu športne aktivnosti morale predstavljati pomemben del dejavnosti skupine Legebitre, nekaj čas sploh niso zaživele. V njihovo smiselnost so začeli dvomiti celo tisti, ki so bili v skupini aktivni.

V Legebitri smo še vedno želeli ohranjati stike s tujimi organizacijami. To smo videli predvsem kot priložnost, da bi bili pri svojem delu uspešnejši in pa tudi močnejši. Poleg tega so bile skupine v tujini in mednarodna organizacija IGLYO, razen nekaj posameznikov in posameznic ter redkih institucij (ŠOU in Zavod za odprto družbo Slovenije), naši skoraj edini pravi zavezniki.

Strasbourgški obrat 1999: Meje medkulturnega sodelovanja

Maja 1999 je organizacija IGLYO v francoskem Strasbourgu skupaj z Evropskim mladinskim centrom (European Youth Center) pripravila mednarodni seminar za mlade lezbične in gejevske aktivistke in aktiviste. Tema je bila "kontinuiteta dela v nevladnih organizacijah za istospolno usmerjene mlade". Spoznali smo, da je vsako delo, v katerem sodelujejo pripadniki iz različnih kulturnih okoliščin, hkrati tudi soočenje različnih kultur in omogoča medkulturno ali interkulturno učenje. Medkulturno učenje je nujno, da bi mednarodno delo sploh bilo smiselno in uspešno.

Osnova interkulturnega učenja je razumevanje nekaterih bistvenih pojmov, s katerimi je mogoče opisati ta proces. Ideologija medkulturnega učenja uvaja termine kot so multikulturno okolje in medkulturno učenje. V pisnih virih, ki jih je izdala mednarodna organizacija Svet Evrope, pravijo: "Multikulturna družba je družba, v kateri različne kulturne, nacionalne, etične in religiozne skupine živijo znotraj istega teritorija, a niso nujno med seboj v interakciji. Gre za družbe, kjer je različnost pojmovana negativno in je opravičilo za diskriminacijo" (Taylor, v: CoE 1995:23). Poleg tega so v tovrstnih družbah manjšine sicer pasivno tolerirane, ne pa sprejete in cenjene. Celó v primerih, ko obstaja

zakonska podlaga za njihovo enakopravnost, v praksi do nje ne pride. Na drugi strani pa so interkulturene družbe tiste, kjer prej omenjene različne skupine dopuščajo odprt pretok informacij, medsebojne odnose in interakcije. Za njih so značilne izmenjave, vzajemno spoštovanje lastnih vrednot in načinov življenja. Gre predvsem za sožitje, ki upošteva in priznava obstoj vseh udeleženi kultur. Multikulturalna družba torej še ni zagotovilo, da bo med različnimi kulturami nastopil dialog. Pri tem je načelo, po katerem poteka mednarodno delo v institucijah sveta Evrope, da: "interkulturalnost (medkulturalno učenje) ni cilj, ampak predvsem proces"(CoE, 1995:23)

Definicije procesov medkulturalnega učenja so poskus opisa medkulturalnih procesov na ravni držav in interakcij različnih kulturalnih in etničnih skupin. Lahko pa jih poskusimo uporabiti tudi za razumevanje značilnosti specifičnih oblik mednarodnega dela. Tudi za sodelovanje gejevskih in lezbičnih aktivistov velja, da so razen tega, da se ukvarjajo s skupno temo, hkrati tudi pripadniki različnih kultur in zato svoje delo različno razumejo, doživljajo in vrednotijo. Skozi njihovo delo se tako ne odražajo le specifične predpostavke njihovega gej in lezbičnega aktivizma, ampak tudi specifični kulturalni kontekst, v katerem se njihov aktivizem dogaja.

Naslednji primer govori o težavah, ki spremljajo mednarodno sodelovanje, če ne upoštevamo, da pripadniki različnih kultur različno razumejo, kaj mednarodno sodelovanje sploh je in kako naj poteka. Nek predstavnik nizozemske aktivistične organizacije je prepričan, da je primeren način mednarodnega dela formalen pristop. Sestanki imajo jasen dnevni red, prav tako so jasne vloge udeleženi, proces dela je torej birokratski. Vizija mednarodnega dela na nek način spominja na delo kakšne mednarodne birokratske organizacije. Drugi primer pa je predstavnik aktivistične organizacije s področja držav bivše Jugoslavije, ki meni, da je opisan pristop s stališča teh kultur lahko veliko preveč birokratski in neživljenjski način delovanja. V nizozemski družbi je formalen način pristopa k aktivističnem delu ravno tako legitimen in samoumeven, kot je lahko na primer nekje v Sloveniji ali na Balkanu legitimen in samoumeven manj organiziran, bolj spontan in neformalen pristop k delu.

Vprašanje seveda ni, kateri od različnih pristopov je pravi. Oba pristopa sta utemeljena v kulturalnih kontekstih iz katerih izhajata. Kar določa kvaliteto mednarodnega sodelovanja je ravno način, kako akterji iz različnih kulturalnih okolij vzpostavijo pogoje skupnega dela. Dokler vidijo v tej situaciji različnih izhodišč predvsem izziv, da drugim predstavijo svoj

“superiorni” način delovanja, ki naj ga ostali v čim večji meri sprejmejo, lahko bolj kot o medkulturni izmenjavi, govorimo o kulturni dominaciji ali celo kulturnem imperializmu. Tisti akter, ki mu je uspelo vsiliti svoje metode, pristop k delu in cilje, je s takim rezultatom sicer zadovoljen, situacija pa je za vse ostale lahko zelo frustrirajoča. Delo lahko s stališča predstavnika kulture, ki v procesu sprejemanja metod in ciljev dela ni bila upoštevana, postane neprivlačno, dolgočasno ali celo nesmiselno. Posledica tega je lahko odtujitev od skupnega projekta in dela, kar lahko privede do prekinitve sodelovanja ali njegove nenamerne sabotaje.

Ob iskanju konsenza o metodah za uspešno mednarodno sodelovanje, je torej pomembno, da vsi, ki so udeleženi v procesu, razumejo osnovne definicije medkulturnih interakcij. To za akterje pogosto pomeni, da morajo biti sposobni poskusiti delati na drugačen način, kot so ga doma navajeni. Da bi lahko začeli z mednarodnim sodelovanjem, ki temelji na medkulturnem učenju, morajo sprejeti dotlej univerzalne resnice svoje kulture kot partikularne perspektive, katerih veljavnosti ne gre posploševati. V konkretni situaciji je Evropski mladinski center v Strasbourgu skušal predstaviti temeljne teoretske osnove, potrebne za razumevanje koncepta uspešnega medkulturnega učenja in sodelovanj. Poleg načina, kako mednarodno sodelovanje v praksi poteka, je prav tako zelo pomembno in temeljno vprašanje, kaj naj bi bila relevantna tema in cilji mednarodnega sodelovanja.

Nekateri aktivisti in aktivistke težko popuščajo in se še težje prilagajajo. Kakršenkoli kompromis, odstopanje od svojih načinov dela, doživljajo kot nepremostljivo odtujitev in se jim zato nadaljevanje sodelovanja ne zdi smiselno. Še en primer, ki opisuje zapletenost mednarodnega sodelovanja, govori o pristopu aktivstov in aktivistk iz Velike Britanije. Njihovo delo je bilo v znamenju mladinskih centrov, v katerih so imeli vsi kot prostovoljci zelo jasno definirane vloge. (Svetovalci, administratorji, projektni vodje...) Urejena in postavljena struktura delovanja znotraj katere so bili aktivni, jim je omogočala, da se niso spraševali o stvareh, ki so bolj zanimale nekatere aktiviste ali aktivistke iz vzhodne Evrope. Ker so izhajali iz definiranih pogojev dela, jim ni bilo treba razmišljati o smislu takega pristopa, o strateških plusih in minusih, ki jih tak aktivizem lahko prinaša. Delali so tako, ker se je to od nekdaj tako delalo. Dvomiti v strategije svojega dela in jih reflektirati, se jim ni zdelo potrebno, ali pa jim je bilo popolnoma odveč. Institucije, v katerih so delovali, so bile vse preveč utečene, da bi v njih lahko dvomili.

Naše novo razumevanje mednarodnega sodelovanja smo imenovali strasbourgški miselni obrat. Gre za to, da mednarodnega sodelovanja ne vidimo le kot pasivno učenje od drugih, ampak predvsem učenje o sebi, ki je možno prav zaradi udeležbe in kritične refleksije drugih.

Del IGLYO seminarjev je bil tudi tako imenovani mednarodni večer, kjer je vsak predstavil nekaj kulinaričnih specialitet iz svoje države. Udeleženci so okušali različne dobrote in se čudili, kako zanimive stvari jemo v kulturah, iz katerih prihajamo. Na nek način smo prakticirali osnove medkulturne interakcije in simbolično utrjevali zaupanje v nam tuje kulture. In kaj ima to okušanje nepoznanih kulinaričnih dobrot (španskih salam, grških solat, portugalskega vina in romunskega žganja) skupnega z teoretskimi koncepti mednarodnega sodelovanja? Gre za metaforo o mednarodnem sodelovanju. Ali niso tudi predstavitve naših aktivističnih dosežkov ravno tako nekakšne degustacije različnih, bolj ali manj znanih načinov dela? Toda kakšen smisel ima izmenjati recepte, če pa za pripravo jedi nimamo potrebnih sestavin?

Temelje mednarodnega sodelovanja smo postavili v skupno točko. Ta točka je na primer utopičen ideal družbe, kjer spolna usmerjenost ni razlog za kakršno koli diskriminacijo. Skupna točka našega dela je želja odpraviti neenakopravnost istospolno usmerjenih mladih. Medkulturna izmenjava in učenje, ki potekata okoli skupnih ciljev, sta možnost za medsebojno kritično odkrivanje specifičnih kulturnih kontekstov našega aktivističnega delovanja. Tam torej nismo zato, da bi drug od drugega prekopirali in posnemali različne metode in pristope k delu, pač pa zato, da bi v medsebojni interakciji drug pri drugem odkrili in več izvedeli o naših kulturnih kontekstih, tistih, ki pogojujejo naše delo doma! Gre za enostaven, a pomemben miselni obrat. Metoda takšnega mednarodnega sodelovanja je preprosta, njeno bistvo pa aktivno in empatično poslušanje.

S to zgodbo smo hoteli ponazoriti, kako je medkulturno učenje lahko mnogo več, kot le učenje od drugih, ampak tudi učenje o sebi, o svojem delu in svoji kulturi. Hkrati je mednarodno sodelovanje enkratna in nenadomestljiva priložnost za razmislek o temeljnih pogojih in predpostavkah lastnega dela. Kot pripadniki določene kulture največkrat pozabimo ravno osnove, ki strukturirajo naše delovanje. Nekdo, ki doživlja svet na drugačen način in je dovolj pozoren, nas lahko na naše specifične razmere, da jih vidimo v drugačni luči. Poznavanje okvira delovanja različnih struktur, ki so na delu v njegovi okolici, je s strateškega stališča zelo pomembno. Za posameznega akterja je to

poznavanje priložnost in pogoj, da v delovanje svojega okolja resno, uspešno in trajno poseže. Tuje izkušnje lahko akterje fascinirajo, motivira pa predvsem viden uspeh pri lastnem delu. Zato menim, da so resnično uspešna tista mednarodna srečanja, ki jim uspe ustvariti razmere, v katerih lahko pride do medkulturne izmenjave oziroma transferja med udeleženi na prej opisan način. Stockholmska izkušnja, o kateri govori naslednje poglavje, je primer, ko zaradi izrazite dominantnosti gostiteljske kulture, potrebnega soglasja o takem konceptu dela nismo uspeli doseči.

Stockholm 2000, prepad svetov: Neuspehi mednarodnega sodelovanja

Švedska se kaže kot država, ki je v primerjavami z ostalimi evropskimi okolji, pravi raj za istospolno usmerjene mlade. Leta 2000 je bil v IGLYO močno zastopan mladinski del švedske nacionalne organizacije istospolno usmerjenih RFSL. Predstavnik Andre Soderlund, član izvršnega odbora IGLYO, je predlagal, da bi letno konferenco imeli v Stockholmu, saj bi to bila odlična priložnost, da bi predstavili mladinski gejevsko lezbični aktivizem na Švedskem. Predlog smo sprejeli in se dogovorili, da bo tema te konference družina; družine, v katerih odraščajo istospolno usmerjeni mladi in pa družine, kot jih istospolno usmerjeni mladi vidijo v svoji prihodnosti.

Med člani organizacijskega odbora je že na pripravah prišlo do trenj zaradi različnih idej o načinu dela na konferenci. S Krisom Vanhemelryckom iz Belgije sva zastopala stališče, da mora biti konferenca sestavljena predvsem iz vsebinskih prispevkov udeležencev samih. Vsak udeleženec bi torej moral k vsebini nekaj prispevati. Le tako lahko namreč zagotovimo pogoje za to, da srečanje postane zaznamovano z delom in izkušnjami vseh aktivno udeleženih in ne le tistih, ki se na konferenci znajdejo kot predavatelji. Šlo naj bi za enakopravno medkulturno izmenjavo izkušenj. Organizacija tovrstne konference pa je veliko bolj naporna in zahtevna, kot pa organizacija klasične konference. Klasični pristop predvideva dve vrsti vlog udeležencev. Eni so eksperti, drugi pa udeleženci ali poslušalci.

Tako razdeljene vloge so bile blizu kolegom iz Švedske, ki so na konferenco povabili mnogo različnih domačih "strokovnjakov". Ti so bili v delu z istospolno usmerjenimi v švedskem kulturnem prostoru zelo uveljavljeni, niso pa bili mladi aktivisti. Naš pomislek je bil, da tako deljene vloge namreč vnašajo redukcijo udeležencev na dve skupini: na eni strani so tisti, ki predavajo in prinašajo vsebinski input, in pa ostali, ki so "bralci" ali

prejemniki tega inputa. Ta razdelitev pa uvaja še eno dimenzije delitve na ene in druge. Hitro se zgodi, da namreč zaradi take "ex katedre" metodologije udeleženci postanejo pasivni in zgolj tiho absorbirajo predavane teme. Morda je tak način dela ponekod upravičeno dominanten, kar pa ne opravičuje nekritične uporabe tovrstnega modela na mladinski aktivistični konferenci. Če strokovnjaki, ki nastopajo kot predavatelji, v svojem nastopu ne reflektirajo, da prihajajo udeleženci iz drugačnih kulturnih okolij, obstaja večna možnost, da se udeleženci od teme predavanja odtujijo. Občutek odtujenosti od predstavljenih tem pa je lahko razlog za izgubo motivacije za nadaljnje delo.

Zasičenost z temami, ki nimajo nič skupnega z delom, ki ga aktivisti opravljajo v svojem domačem okolju, je problematična tudi zato, ker zmanjšuje zanimanje za delo drugih kolegov in kolegic iz različnih okolij. Na tej konferenci se je na primer zgodilo predavanje o sistemu strokovnega svetovanja mladim ob razkritju, ki ga izvaja omenjena švedska institucija RFSL. Predavanje je bilo sistematična in natančna predstavitev dela. Ko pa smo na evalvacijski skupini ob koncu dneva vprašali udeležence za komentar tega predavanja, je bil odgovor kolega Atila Kovaca iz Jugoslavije takšen: "To predavanje je bilo zame znanstvena fantastika, zgodba o svetu, ki ga ne poznam, o katerem se mi niti ne sanja in ki z mojo realnostjo nima nikakršne zveze. Sprašujem se, kakšen smisel ima tako natančno predstaviti vidike svojega dela in pri tem ne upoštevati raznolikosti svojega poslušalstva." Če smo hoteli, da bi bila konferenca, kot smo jo pripravili, smiselna tudi za udeležence konference, smo kljub sarkastični ostrini izjavo morali vzeti resno.

Prej omenjena nasprotja v pogledih na metodologijo konference pa so bila za tiste, ki smo srečanje pripravili, stalna. Domačinom našega principa dela seveda ni bilo mogoče kar vsiliti. S tem ne bi nič dosegli. Že tako so naše predloge in želje po zmanjšani vlogi švedskih strokovnjakov doživeli kot nevljudno in neprijazno gesto. Kako torej ostati vljuden do gostiteljev in hkrati poskrbeti, da bo konferenca smiselna glede na prej odkrite kriterije? V dani situaciji in razmerjih moči je bila konferenca potem izvedena kot mešanica obeh konceptov. Kompromis pa ni odpravil mnogih zakulisnih nasprotij. V ozadju je bilo veliko jeze in razočaranja. O medkulturni izmenjavi v pravem pomenu besede smo lahko govorili le v tistem delu programa, ki smo ga sproti v tej smeri subverzivno preoblikovali.

Ljubljana 2002, Ponovno odkrivanje vzhoda: Mednarodni seminar v Ljubljani

Meseca Januarja 2002 je IGLYO v Ljubljani pripravil mednarodni seminar na temo: "Položaj in diskriminacija istospolno usmerjenih mladih v državah kandidatkah za vstop v EU in nekaterih drugih vzhodnoevropskih državah". Na seminar smo povabili poslanko Evropskega parlamenta Joke Swiebel. Udeležence je seznanila z delom evropskega parlamenta na področju enakopravnosti istospolno usmerjenih, hkrati pa prisluhnila poročilu o položaju istospolno usmerjenih mladih v različnih vzhodnoevropskih državah. To je bil prvi dogodek, ki ga je IGLYO pripravil z izključnim poudarkom na situaciji v vzhodnih državah. Kot so pokazala poročila udeležencev, zbrana v publikaciji "Mind the gap" (ur. Lobnik, Vanhemelryck, 2002), so istospolno usmerjeni mladi v različnih vzhodno evropskih državah izpostavljeni diskriminaciji, verbalnem in fizičnem nasilju. Poročila so potrdila domnevo o relativno težkem družbenem položaju istospolno usmerjenih mladih v vzhodni Evropi:

"Istospolno usmerjeni mladi so pogosto žrtve policijskega nadlegovanja ali javnega obračunavanja z geji in lezbijkami. Izobraževalni sistem v večini predstavljenih držav ne zagotavlja ustreznih relevantnih informacij o spolni usmerjenosti. Če si o svoji spolni usmerjenosti odkrit, lahko to vodi v konfrontacijo s sošolci ali prijatelji. V mnogih državah kandidatkah ne obstaja posebna proti diskriminacijska zakonodaja, ki bi preprečevala diskriminacijo in zagotavlja enake možnosti za geje in lezbijke" (Lobnik, Vanhemelryck, 2002: 2)

Seminar je tako pripomogel k identifikaciji skupnih tem, s katerimi se srečujejo mladi aktivisti in aktivistke v vzhodno evropskih deželah izven Evropske Unije. Prepoznane so bile podobne diskriminacijske prakse in omenjeni različni načini, kako se gejevske in lezbične mladinske strukture z njimi soočajo in jih po svoje premagujejo. Seminar je bil za širši prostor pomemben dogodek, saj je okrepil povezave med predstavniki civilne družbe v vzhodni Evropi in evropskimi političnimi institucijami (Evropski parlament). Hkrati je bil to prvi javni gejevski in lezbični dogodek po letu 1998, ki se ga je udeležila predstavnica države, sekretarka Ministrstva za delo družino in socialne zadeve, ki je v uvodnem nagovoru podprla nekatere zahteve istospolno usmerjenih v Sloveniji. Na lokalni ravni je bil dogodek pomemben, saj so mediji o njem precej poročali. V javnosti se je delno spet odprla razprava o položaju istospolno usmerjenih pri nas. Veliko te pozornosti je pritegnila prav udeležba tujih gostov in dejstvo, da je na seminarju sodelovala poslanka Evropskega parlamenta.

To poglavje je skušalo ugotoviti, kako je mednarodno povezovanje in sodelovanje vplivalo na delo skupine Legebitra. Videli smo, da se delo v Legebitri prepleta z izkušnjami mednarodnega sodelovanja. Izkušnje, ki so jih člani Legebitre z udeležbo na mednarodnih srečanjih pridobili, so vplivale tudi na način dela v skupini. Mednarodna srečanja so pomenila stalno možnost poročanja o razvoju skupine in možnost pomoči pri odpravljanju problemov. Mednarodno sodelovanje je pomemben način vrednotenja svojega dela in ostaja še naprej del aktivnosti skupine Legebitra. Ugotovili smo, da proces ne poteka le v smeri mednarodno-regionalno-lokalno, ampak gre za medsebojno so učinkovanje različnih akterjev na vseh treh ravneh.

Mladinski kontekst: Legebitra in Šou v Ljubljani

V tem poglavju se bomo posvetili še enem specifičnem okolju, v okviru katerega deluje skupina Legebitra. Obstoje in razvoj skupine Legebitra je že od samega začetka tesno povezan z Študentsko organizacijo Univerze v Ljubljani (ŠOU). K nastanku skupine je pomembno prispeval Uroš Vajgl, bivši minister v študentski vladi, ki je s svojim lobiranjem in poznavanjem načina delovanja ŠOU prepričal vlado ŠOU, da je pomladi leta 1998 moralno in finančno podprla projekt.

Legebitra je formalno nastala v okviru projekta študentske vlade, ki se je imenoval Alternativna spolna usmerjenost (ASU). Projekt je podprl predsednik študentske vlade Jože Bajuk iz skupine ŠKIS (Študentski klubi Slovenije). Ta začetna podpora je bila za razvoj zelo pomembna, saj je Legebitri zagotovila osnovne možnosti za delo. (Kritje stroškov izobraževanja v tujini, produkcijo informativnega materiala in zbiranje finančnih sredstev tudi pri drugih institucijah, npr. Zavod za odprto družbo Slovenije.) Legebitra je lahko za svoja srečanja uporabljala znamenito sejno sobo na Kersnikovi 4, preko ŠOU smo pošiljali pošto, fotokopirali vabila in plakate. Predvsem pa je delovanje v okviru ŠOU tudi aktivnim članom dvigovalo samozavest. Mnogi kar niso mogli verjeti, da naše delo poteka v kontekstu te vseštudentske institucije.

Konec leta 1998 je po volitvah nastala nova koalicija skupin ŠKIS in SAS. (Študentska akademska skupina). SAS je predstavljala v sferi študentske politike desno oziroma bolj konzervativno, krščansko opcijo. Vodenje študentske vlade je jeseni 1998 prevzel Matjaž Berčon iz skupine SAS. Nadaljevanje projekta Alternativna spolna usmerjenost,

katerega cilj je bil podpora skupini Legebitra, je bilo med skupinama SAS in ŠKIS dogovorjeno v koalicijskih pogajanjih in je do meseca maja leta 1999 potekalo nemoteno.

Jeseni leta 1999 pa se je zapletlo. Brez vednosti vpletenih je predsednik študentske vlade Matjaž Berčon že maja istega leta projekt Alternativna spolna usmerjenost zaprl. Čeprav to ni bilo v skladu s koalicijskim dogovorom, mu je njegov položaj to omogočal. Vse do jeseni leta 1999 aktivni v projektu o njegovem zaprtju nismo bili obveščeni. Novica nas je meseca septembra neprijetno presenetila. Nenadoma nismo več mogli fotokopirati plakatov in reklamirati svojih aktivnosti na spletnih straneh študentske organizacije. Urednik spletnih strani, ki je bil na to mesto postavljen od skupine SAS, nam je takrat pojasnil, "da večina na ŠOU tega projekta ne podpira in je bil zato ukinjen." Povedal je še, da zato informacij o Legebitrinih aktivnostih ne bodo več uvrščali na spletno stran študentske organizacije. Nenadoma je bila skupina na ŠOU nezaželena in to nas je prizadelo. Več kot tri tedne smo se predstavniki skupine zaman skušali sestati s predsednikom študentske vlade Matjažem Berčonom. Ta je bil za nas vedno nedosegljiv in se je večinoma izgovarjal na pomanjkanje časa. Kljub temu, da smo ga prej več kot pol leta z mesečnimi poročili o delu redno obveščali o razvoju projekta, ni sam nikoli pojasnil, zakaj je zaprl naš projekt.

Za nas pomembna finančna sredstva so bila ukinjena in prerazporejena na druga stroškovna mesta. Pomembno je bilo tudi, da so formalno ukinitvev projekta nekateri videli kot način, kako skupini onemogočiti oglaševanje aktivnosti preko informacijskih sistemov ŠOU-a, preprečiti uporabo fotokopirnih strojev, plakatiranja, spletnih strani, sejne sobe za srečevanje, pošiljanja pošte in podobno. Šlo je za poskus, da bi skupini onemogočili delovanje. Najbolj nas je motil način, kako je bilo to izvedeno. Razen prej omenjenega urednika spletnih strani, ki je pod našimi pritiski po objavi napovedanih aktivnosti skupine popustil, nam nihče ni hotel odkrito pojasniti, zakaj so nas odžagali. Le omenjeni urednik je izgovoril "pravi" razlog, zakaj nas na spletnih straneh študentske organizacije sme biti.

Spoznati smo morali, da smo bili takrat s strani nekaterih glavnih akterjev skupine SAS nezaželeni. Ni manjkalo veliko, da bi nas iz okvira študentske organizacije dejansko uspešno izobčili. Tudi tokrat se je izkazal pomen osebnih mrež. V tej vladi je delo ministra za reformo ŠOU opravljal sošolec iz srednje šole Zoran Arsov. Ko sem mu razložil nastalo situacijo, je posredoval in pripomogel, da je bil še isti mesec, projekt

Alternativna spolna usmerjenost spet odprt, tokrat pri resorju za kulturo, ki ga je vodila Tanja Hribar.

V tistem času pa je ta korak podprla še ena skupina v študentskem parlamentu, Neodvisna študentska skupina. Šlo je za manjšo skupino oziroma opozicijo v študentskem parlamentu. K meni je pristopil poslanec neodvisnih Tomo Juvan, ki sem ga ravno tako poznal že od prej, saj sva na FDV že leta 1997 skupaj nekaj časa obiskovala marksistični krožek, ki ga je takrat vodil prof. Igor Lukšič. Tomo Juvan se je zanimal za težave, ki smo jih imeli z vladajočimi akterji. Ko sem mu razložil nastalo situacijo, me je presenetil z obljubo, da nas bodo v prizadevanjih za obstoj skupine Legebitra in pravico do dela na ŠOU, člani Neodvisne zveze podprli. To se mi je v tistem trenutku zdelo precej neverjetno, saj nisem razumel, da ima celo opozicija lahko vpliv na delo na ŠOU. Kljub temu sem na podporo pristal in se zanjo zahvalil. Hkrati sem od njega prejel njihovo kartico za fotokopiranje, ki nam je omogočila, da smo lahko takoj nadaljevali z delom.

V tistem obdobju mi je postalo jasno, da si nadaljnjega dela Legebitre na Študentski organizaciji ne bo mogoče predstavljati brez vpletanja v študentsko politiko. Po enem letu delovanja smo bili prešibki, da bi lahko delovali samostojno, ŠOU pa je bil za nas pomemben vir dostopa do mladih, ki smo jih s svojim delom skušali doseči. Prav tako so bila za naše delo in razvoj pomembna osnovna materialna in finančna sredstva. Legebitra je bila za trenutek takrat rešena, toda vedno bolj jasno je bilo, da se lahko v nekaj mesecih spet vse obrne in skupina lahko hitro spet postane žogica obračunavanj med različnimi študentskimi skupinami, frakcijami ali vplivnimi posamezniki.

Neodvisna študentska zveza je takrat začela graditi svoj profil kot tista študentska skupina, ki znotraj ŠOU zastopa čimveč različnih študentskih interesnih združenj. Če je SAS združeval katoliško konzervativno orientirane, ŠKIS pa sodelovanje regionalnih klubov, so hoteli Neodvisni postati močna zveza študentskih interesnih združenj. Legebitra bi lahko postala del njihove skupine, kar bi ji tudi za dalj časa zagotovilo obstoj na ŠOU. Skupina bi tako dobila širšo moralno in politično podporo, Neodvisni pa dodatno komponento "vsebine" svojega delovanja. Sodelovanje se je izplačalo tako Legebitri kot tudi Neodvisnim. Po neprijetni izkušnji je bilo potrebno položaj Legebitre na ŠOU utrditi in zavarovati. Simbolna cena je bila kandidatura predstavnika Legebitre na Študentskih volitvah v okviru Študentske neodvisne zveze. Ker sem bil zaradi svojega aktivističnega

dela v svojem volilnem okolju (na FDV) poznan, sem bil na listi Neodvisnih eden od tistih, ki bo s svojo obstoječo javno podobo aktivista z relativno gotovostjo priskrbel potrebne glasove.

Tako je Legebitra dobila svoje politično zaledje, ki ji je omogočalo obstoj, njen član pa je postal prvi razkriti gej, ki je bil na študentskih volitvah izvoljen v študentski parlament. Tudi tam je bilo veliko priložnosti za odkrito zavzemanje za enakopravnost gejev in lezbijk na ŠOU v Ljubljani. Konec leta 1999 smo v študentskem parlamentu dosegli sprejem resolucije o enakopravnosti vseh študentov in študentk ne glede na spolno usmerjenost. Ta je poleg deklarativnih zahtev, ki so bile podlaga za nadaljevanje podpore ŠOU Legebitri in nekaterim drugim projektom v naslednjih letih, od ŠOU tudi terjala, da ohrani nedeljske gejevske in lezbične večere v klubu K4. Neodvisni so se izkazali kot zanesljivi partnerji. Svojo obljubo so držali in Legebitra se je tudi po zaslugi te skupine in nekaterih njenih akterjev integrirala v ŠOU v Ljubljani ter tako z leti postala ena sestavnih vsebin te kompleksne organizacije. Strateško in ne preveč očitno dolgotrajno zavezništvo, s ključnimi akterji študentske politike, je zagotovilo obstoj in omogočilo razvoj in delo skupine Legebitra. Danes njeno delo in smiselnost podpore razume veliko več pomembnih akterjev kot pred štirimi leti, ne glede na to, iz katere skupine prihajajo.

Legebitra in druge mladinske strukture

Poleg ŠOU v Ljubljani je Legebitra uspešno sodelovala še z dvema mladinskima strukturama. Najprej je bil to republiški Urad za mladino RS, po volitvah leta 2000 pa še Urad za mladino pri mestni občini Ljubljana. Republiški Urad za mladino je v svojih izdajah revije Drugačnik večkrat objavil informacije o Legebitri in položaju istospolno usmerjenih mladih. Urednica revije je bila Mateja Demšič, ki je Legebitro povabila k sodelovanju na predstavitvi nevladnih organizacij ob dnevu strpnosti 16.6. 1999 na ljubljanskem Kongresnem trgu. To je bilo prvič, da nas je h konkretnemu sodelovanju povabila državna mladinska institucija in na ta način priznala naš obstoj.

Tudi tukaj se je izkazal pomen angažiranih posameznikov in posameznic. Zaradi dobrega sodelovanja z Uradom za mladino RS smo bili deležni več pozornosti medijev. Prvič smo prejeli vabilo za intervju s predstavnikom skupine v informativni oddaji Odmevi. Sodelovanje z Uradom za mladino se je z odhodom Mateje Demšič po volitvah

prekinilo. Imeli smo srečo, ker je omenjena odšla na Mestni urad za mladino v Ljubljani in tako se je sodelovanje nadaljevalo. Urad za mladino MOL podpira Legebitro v konkretnih projektih in je podprl tudi pohod za strpnost, parado ponosa leta 2002. Primer opisujem, da bi pokazal, kako dragoceno je vzpostaviti in ohranjati sodelovanje s tistimi, ki se zavedajo pomena dela z istospolno usmerjenimi mladimi. Tovrstni zavezniki, ki verjamejo v potrebo po delu na tem področju, so v praksi in na dolgi rok veliko bolj pomembni, kot načelna podpora formalnih predstavnikov državnih institucij. Brez mreže tovrstnih povezav, si dela na področju nevladnih organizacij skoraj ne moremo predstavljati.

Legebitra in društvo študentov medicine, SLOMSIC

Tako kot že nekajkrat prej, je bilo tudi v tem primeru, šlo za srečanje znancev iz srednje šole. Ob neformalnem pogovoru sta bivša sošolca ugotovila, da je eden vpleten v delo Legebitre, drugi pa v SLOMSIC. Društvo študentov medicine za mednarodno sodelovanje je že nekaj let pripravljalo projekt Virus, s katerim so med mladimi širili informacije o varnosti in zaščiti pri spolnih odnosih. Sodelovanje z Legebitro je za njih pomenilo stik z gejevsko in lezbično mladinsko organizacijo. Predstavniki Legebitre so na seminarjih za usposabljanje novih prostovoljcev za projekt predavali o gejevski in lezbični spolnosti in specifični izpeljavah varne spolnosti. Prav tako sta organizaciji od leta 2000 naprej sodelovali pri pripravi materiala za informacijsko brošuro o varni spolnosti. Člani projekta Virus in društva SLOMSIC so kot voditelji aktivnosti nastopili na tistih srečanjih skupine Legebitre, ki so bila tematsko povezane z vprašanjem varne spolnosti. Tovrstno sodelovanje še vedno uspešno poteka.

Aktivistične intervencije: politične zahteve in učinki delovanja

Čeprav smo v prejšnjih poglavjih natančno opisali, zakaj se v osnovi Legebitra ne definira kot politični aktivizem, pač pa predvsem kot socialni aktivizem, ugotavljamo, da imata njen obstoj in delovanje velikokrat čisto politične posledice.

Ena od teh posledic je gotovo prispevek pri vse večjem številu tistih, ki se v svoji okolici razkrivajo kot geji, lezbijke, biseksualci ali transseksualni. To naraščajoče število ljudi povzroča, da vedno več ljudi v Sloveniji pozna geje in lezbijke in se tako na različne načine srečuje z istospolno usmerjenostjo. Več informacij prispeva k odpravljanju stereotipov in bolj strpnem vzdušju. Večje razumevanje in posluš za potrebe istospolno

usmerjenih povečujeta javno pozornost. Hkrati se večja pripravljenost na takšne spremembe v družbi, ki bi enakopravnost zagotavljale z zakoni.

Druga raven političnih zahtev pa so tiste zahteve, ki jih aktivni člani skupine izrekamo, ko predstavljamo skupino v javnosti. Čeprav se vedno držimo načela, da v javnosti govorimo kot člani skupine, nas mediji skoraj vedno nagovarjajo in predstavljajo kot predstavnike skupine. Skupina Legebitra se tako angažira ob vseh pomembnejših projektih aktivističnega gibanja v Sloveniji. Skupaj z ŠKUC LL in drugimi sodelujemo v procesu priprave zakonskih sprememb na področju partnerskih razmerij oseb istega spola in se vključujemo v trenutne javne diskusije o vprašanjih, ki zadevajo istospolno usmerjene. Skupaj z drugimi organizacijami smo opozorili na izbruh homofobije ob zmagi transvestitske skupine Sestre. Nazadnje smo sprožili protest v primeru časopisa Maturant&ka.

V šolskem letu 2002/2003 pripravlja Legebitra širši projekt, katerega cilj je ugotoviti, kakšne informacije o spolni usmerjenosti so na voljo srednješolkam in srednješolcem. Ta raziskava bo razkrila, koliko srednjih šol po Sloveniji še vedno preprečuje, da bi bili v njihovih knjižnicah na voljo brezplačni izvodi Legebitrinih Oznani. Kot so v skupini večkrat poudarili mladi sami, so tovrstne nepristranske in prijazne publikacije, za marsikoga dragocen in edini vir informacij. Cilj tega projekta je ustvariti pritisk na odgovorne na Ministrstvu za šolstvo, da se v šole uvede več relevantnih informacij o istospolni usmerjenosti, ki bodo koristile vsem mladim. Prav tako želi skupina spregovoriti o varnosti šolskega prostora za vse, torej tudi za razkrite istospolno usmerjene dijakinje in dijake.

3.0. Sklep

V sklepu bomo najprej preverili hipoteze in domneve, ki smo jih izpostavili v uvodu. Zanima nas, ali je s pregledom virov in študijo primera mogoče odgovoriti na trditve, ki smo jih v uvodu postavili. Ker smo za metodo izbrali tudi študijo primera, bomo v tem delu zastavili še nekaj kritičnih vprašanj, ki jih študija primera v kontekstu te naloge odpira. To je tudi priložnost za razmislek o viziji prihodnjega dela skupine in nenazadnje premislek o istospolno usmerjenih mladih v današnjem slovenskem družbenem in teoretskem kontekstu.

Ker smo hipoteze preverjali sproti, bomo sedaj le na hitro obnovili, kaj smo z obravnavo virov ugotovili. Virov, ki bi preučevali istospolno usmerjene mlade, je res malo. Strinjamo se lahko s citiranimi avtorji in avtoricami, da je razlog za to splošna stigmatiziranost skupine in pomanjkanje ustreznih raziskav. Po drugi strani, pa je dejstvo, da se istospolno usmerjeni mladi, kot specifična družbena skupina konstituirajo šele zadnjih 10 let, lahko dodaten razlog, da se obširnejša razprava o tej skupini šele začneja.

Analizirani viri pričajo v prid domnevi, da so istospolno usmerjeni mladi specifična in družbeno ranljiva skupina. Kot je bilo nakazano, so posledice stigmatiziranosti istospolne usmerjenosti izolacija, osamljenost in stalen strah pred razkritjem. V primeru ali pa trenutku razkritja nastopijo poleg negativne družbene percepcije in doslej opaženih relacij družbe do drugačnih, tudi konkretne posledice, diskriminacija in s tem povezane težave. Značilno je, da ob tem odpove večina podpornih sistemov. Istospolno usmerjeni mladi so na nek način prisiljeni v nenehno skrivanje. Ob razkritju morajo poleg ostalih problemov, s katerimi so soočeni mladostniki, uspešno premagovati reakcije domačega in šolskega okolja. Če so odzivi na razkritje negativni tako v krogu družine kot v širši družbi, je razumljivo, da se večina mladih v nekem družbenem okolju za razkritje ne odloči. Tudi to ima določene posledice. Cena te varnosti je lažna podoba, ki jo je potrebno vselej igrati in pa neprestan stres, učenje dvojnega življenja, kar sčasoma postaja vse bolj neznosno. Izhodi iz stiske, v kateri se mladi ob tem znajdejo, so različni. Reakcije so povečan delež samomorov, zlorab drog, depresivnih težav in podobno. Potrdimo lahko torej hipotezo, da so istospolno usmerjeni mladi specifična socialno ranljiva skupina.

Študija primera skupine Legebitra je pokazala, kako se je skupina razvila in kako deluje. Če smo se na začetku vprašali, ali skupina Legebitra odgovarja na izražene potrebe omenjene populacije, smo lahko videli, da je prav zato tudi nastala. Njen temelj je

ustvarjanje varnega prostora. Različni avtorji omenjajo, da je podpora v obliki skupine za istospolno usmerjene mlade lahko eden od načinov soočanja s svojo spolno usmerjenostjo in premagovanje položaja, v katerem se zaradi nje kdo znajde.

V kontekstu gej in lezbičnega gibanja gre za edino skupino, ki je namenjena izključno mladim. To in število mladih, ki so skupino obiskali, priča o potrebi po njenem obstoju. Študija primera, kot je bila zastavljena tukaj, pa ne odgovarja na nekaj pomembnih vprašanj, ki se ob tem zastavljajo. Ni dvoma, da skupina ustvarja omenjeni varen prostor, da to počne redno in sistematično, da v javnosti gradi in konstituira podobo istospolno usmerjenih mladih, igra vlogo zagovornika in podobno. Prav tako je pomembna ugotovitev, da je skupina marsikomu pomagala izreči svojo spolno usmerjenost in olajšala trenutke razkritja. Vprašanje pa je, kako globoko seže vpliv njenega dela in obstoja.

Ker gre v tej nalogi za opazovanje z aktivno udeležbo, se mi zdi še toliko bolj pomembno izpostaviti vprašanje učinka preučevane skupine. Odprto ostaja, koliko je skupina svojim obiskovalcem ponudila, česa pa ji ni uspelo? Da bi to ugotovili, bi seveda morali opraviti serijo pogovorov z istospolno usmerjenimi mladimi, ki so skupino obiskali. Povprašati bi jih bilo smiselno po tem, kako so skupino doživeli in ugotavljati, kako je obisk skupine ali dejstvo, da so se ji pridružili, spremenilo ali vplivalo na njihovo življenje. Šele potem bi lahko spregovorili o učinkih, ki jih skupina povzroča. Na domnevo, da je skupina ustrezen odgovor na potrebe istospolno usmerjenih mladih, lahko torej odgovorimo le delno. Rekli bi lahko le, da je skupina Legebitra sama, neke vrste odgovor na potrebe istospolno usmerjenih mladih v danem družbenem prostoru.

Še o domnevi o vplivu mednarodnega povezovanja. Študija primera je pokazala, da je imelo prav mednarodno povezovanje odločilen vpliv na vzpostavitev skupine Legebitra. Tezo, da mednarodno sodelovanje pozitivno vpliva na razvoj regionalnih in lokalnih skupnosti, je mogoče načeloma sprejeti. Dodati pa je treba, da prav mednarodno sodelovanje sproža nekaj pomembnih vprašanj. Eno je gotovo vprašanje, v kateri smeri to sodelovanje poteka. Ali ni že diskurz o pomoči iz tujine pri ustanovitvi skupine, ki se vsiljuje v kronologiji naše študije primera, resno opozorilo, da premislimo razmerja, ki jih mednarodno sodelovanje vzpostavlja? Ali je mednarodno sodelovanje na način medkulturnega učenja res tako enakopraven proces? Ne gre morda pri vsem tem le za dobro zamaskiran in v privlačen ovoj zaviti koncept sodelovanja, katerega smer je v resnici določena na osi zahod- vzhod? Ali sploh lahko prenašamo socialne koncepte, kot

je na primer skupina za istospolno usmerjene mlade, iz enega družbenega prostora v drugega, ne da bi hkrati sodelovali pri vnosu še česa drugega? Zanimivo bi bilo preverjati potek in učinek sodelovanja tudi v drugi smeri. Kako, in če sploh, je na razvoj in delo organiziranih mladinskih gejevsko-lezbičnih gibanj na Zahodu, vplivalo sodelovanje z aktivisti iz vzhodnih držav? O teh stvareh bi bilo smiselno spregovoriti tudi z akterji, ki so nastanek Legebitre spremljali iz tujine. Mednarodno sodelovanje je tako kot učinek skupine Legebitra tema, ki odpira precej novih vprašanj.

Toliko o hipotezah, ki smo jih zastavili v uvodu. S stališča kritične vizije bodočega dela skupine Legebitre bo zanimivo opazovati, kako se bo skupina razvijala v prihodnje. V interesu skupine je, da bo na nek način formalizirala svoje delovanje. Skupina mora najti primeren odgovor na vprašanje, kako v svojo korist še naprej uporabljati znanje tistih, ki so se v letih dela naučili precej za skupino uporabnih in specifičnih znanj. Ena od vizij prihodnjega razvoja je, da skupina Legebitra postane del večje, formalizirane asociacije, v kateri se bodo z novimi projekti lahko ukvarjali njeni bivši obiskovalci in aktivni člani. Tako lahko ohrani izhodišče starostne omejitve in reši problem stalno odhajajočih prostovoljcev.

Zgodba o Legebitri je le del zgodbe o istospolno usmerjenih mladih v Sloveniji. Podobno kot v drugih post-socialističnih državah, je tudi pri nas to zgodba o novi in nastajajoči specifični družbeni skupini. Nove svoboščine, liberalistična ideologija in pluralizem življenjskih slogov, kar je vse del velike zgodbe o tranziciji, so za konstituiranje omenjene skupine primeren okvir. Pojav skupine pa v pluralnem okolju prinaša tudi neverjetne odpore.

Istospolno usmerjene mlade nagovarjajo različne ideologije. Prav tako se istospolno usmerjeni mladi pustijo nagovarjati na različne načine. Skupina Legebitra je le en, v partikularni verziji sicer edinstven, v globalnem smislu pa nikakor ne nov način samopojmovanja v nekem družbenem kontekstu. Gre za svojevrsten način, ki ga morebitni obiskovalci skupine Legebitra sicer izbirajo med mnogimi ponudniki na nekakšnem prostem trgu diskurzov, ki se bolj ali manj vljudno prerivajo, za izključno pravico naslavljanja mlade v zvezi s spolno usmerjenostjo. Ne gre pozabiti nekaterih uradnih glasnikov RKC, ki govorijo, da je homoseksualnost sicer treba spoštovati, a naj bo

poseben izziv za človekovo doživljenjsko vzdržnost. Homoseksualci naj bi se po tem predlogu v življenju predali raznim koristnim delom za družbo, ne pa razmišljali o o oblikovanju lastnih družinskih skupnosti.

Ne moremo mimo odkrito nestrpnih diskurzov raznih avtoritet, ki v metaforah suhe veje širijo in vzdržujejo mite o ne-reproroduktivnosti in ne naravnosti homoseksualnosti kot njenem glavnem grehu. Tu so tudi vedno bolj pogosti medijski izbruhi. Ne glede na to, da gre predvsem za poskuse zaničevanja in žaljenja omenjene skupine s pomočjo množičnih medijev, je to predvsem razširjanje določenih mitov. Gre za mite, ki slikajo drugačno spolno usmerjenost kot bolezen, čeprav za to v sodobni medicinski stroki ni osnove. Sem sodijo še fantazije o tem, da naj bi bili v homoseksualnost mladi prisiljeni, da naj bi bilo te več, če se o njej preveč pozitivno govori in da naj bi bila do heteroseksualne večine nestrpna predvsem homoseksualna manjšina.

Takšni miti so lahko podlaga za vzdrževanje konkretnih družbenih predstav o homoseksualnosti, upravičevanje negativnih družbenih odnosov in utemeljevanje diskriminatornih praks do istospolno usmerjenih. Ker pa vedno večji del družbe, zagovarja enakopravnost istospolno usmerjenih, je neenakopravnost vedno težje opravičevati. Je morda rast nestrpnih diskurzov svojevrsten negativni odziv na vedno bolj razširjeno prepričanje o neutemeljenosti neenakopravnosti istospolno usmerjenih? Mar ne gre pri vseh teh zgodbah in zgodbicah predvsem za poskus opravičevati obstoječe družbena razmerja med večino in manjšino?

Mladi tako odraščajo obkroženi z različnimi diskurzi. Na njih se obračajo v šolah, v oglaševanju, v medijih. Poleg nestrpnih in razumevajočih, so tu še drugi tipi ideoloških diskurzov, med katerimi je vsaj toliko kritične pozornosti, kot homofobični, vreden tudi potrošniški diskurz. Ta mlade in vedno bolj tudi istospolno usmerjene mlade nagovarja kot specifične potrošnike. Če je nestrpni nevaren, nas s tem, ko se nezadržno širi, hkrati opozarja na to, kako šibka je ideologija strpnosti in kako blizu smo diskriminaciji v praksi. Problem potrošniškega diskurza je lahko prav njegova navidezna prijaznost. Nam je res jasno, kaj se za njo skriva?

S tem, ko nam ponuja gejevske in lezbične identite, nas hkrati tudi priklene na svoj specifičen obseg vrednot in pogojuje naše identitete s potrošniškimi praksami. Lahko nas trenutno razveseljuje, a kaj ko v globalnem smislu ustvarja nepravilnosti? S tem, ko se mu pustimo, da nas nagovarja in definira, postajajo naše identitete odvisne od naše sposobnosti trošiti prave stvari. Kakšna je torej cena emancipacije, če je naprodaj?

Tudi to je ena od dimenzij globoke razdvojenosti naše družbe v zvezi z spolno usmerjenostjo. Problem je namreč, da se vedno bolj zdi, da danes ravno istospolno usmerjeni postajajo tisti indikator, ki priča o demokratičnosti neke družbe. Tvegamo z domnevo, da se danes prav na tem mestu nahaja kritična točka, ki deluje kot simptom demokratičnosti, interkulturalnosti in družbene solidarnosti. Toda ali si enakopravnost res lahko kupimo? Če je tako, so lahko take spremembe tudi razlog hudih čustvenih reakcij. Morda je v ozadju želja, da bi prisilno uveljavljanje enakopravnosti vsaj malo zaobšli in izigrali. Morda tudi zato, da bi lažje prenesli svet, ki postaja tako poln različnih opcij, raznolik in vedno manj razumljiv in domač? Da bi lahko to, za marsikoga kaotično nerazumljivost raznolikega sveta, ki nas obkroža, vsaj malo obvladali?

Če me torej na koncu kdo vpraša, kam naj se obrne, če bi rad več izvedel o svoji spolni usmerjenosti lahko mladim še vedno priporočam skupino Legebtiro. Vsakomur, ne glede na starost ali spolno usmerjenost pa bi svetoval, da se o teh temah, ki so za nekatere sicer manj, za druge bolj osrednje, še nekaj časa ne neha spraševati. Slednje še vedno ostaja izziv tudi za družbene vede.

4.0 Viri in literatura:

Bech, Henning (1997,1987): When men meet: Homosexuality and Modernity. Polity Press, Blackwell Publishers, Oxford, UK.

Bell, Mark (2002): Combating discrimination outside employment, ILGA EUROPE POLICY PAPER, The European Region of the International Lesbian and Gay Association, Brussels.

Bochanek, Michael, A. Widney Brown (2001): Hatred in the Hallways: Violence and discrimination against lesbian, gay bisexual, and transgender students in U.S. Schools. Human Rights Watch, USA.

Blumenfeld, Warren J. (ur.) (1999): *Jurnal of Gay, Lesbian, and Bisexual Identity*, Vol 4, No.2. Kluwer Academic/ Human sciences Press, USA.

Blumenfeld, Warren J. (ur.) (2000): *International Jurnal of Sexuality and Gender Studies*, Vol 5, No.1. Kluwer Academic/ Human sciences Press, USA.

Bronski, Michael (1998): *The Pleasure Principle: Sex, Backlash and the Struggle for Gay*. St. Martin's Press, First Stonewall, New York.

Clarke, Erik O. (2000): *Virtuous vice: Homoeroticism and the Public Sphere*. Duke University Press, Durham and London.

Dover, K.J. (1995): *Grška homoseksualnost*, Krt, Ljubljana

D'Augell, Anthony R. (1996): "Enhancing the Development of Lesbian, Gay and Bisexual Youth" V: Rothblum, Esther D., Lynne A. Bond(ur.): *Preventing Heterosexism an Homophobia*, Sage Publications, Thousand Oaks, USA

Giddens Anthony (1992,2000): *Preobrazba intimnosti: spolnost, ljubezen in erotika v sodobnih družbah*. Založba /*cf., Rdeča zbirka, Ljubljana.

Goldstein, Richard (2002): *The attack Queers: Liberal society and the gay right*. Verso, London, New York.

Greif, Tatjana, Adrian Coman (ur.) (2001): *Equality of Lesbians and Gay Man: A Relevant issues in the Eu Accesion Process (A Report by ILGA-Europe-2001)* ILGA, Brussels

Greif, Tatjana (2001): "Spet čisto dekle: seksualnost v tedniku Družina". V: *Zadnikar, Darij* (ur.): ČKZ, XXIX, ŠOU, Ljubljana

Herek, Gregory M. (ur.) (1998): *Psychological perspectives on Lesbian and Gay Issues: Vol.4. Stigma and Sexual Orientation: Understanding Prejudice Against Lesbians, Gay men, Bisexuals*. Sage Publications, Thousand Oaks, USA.

Ingebresten, Edward (1999): "Gone Shopping: The Comercialization of Same-Sex Desire". V: Blumenfeld, Warren J. (ur.): *Jurnal of Gay, Lesbian and Bisexual Identity*. Vol 4, No.2, Human Sciences Press, New York, str.125-148.

Isay, Richard A. (1989,1993): *Being Homosexual: Gay Men and their Development*. Pengium Books, USA.

Isay, Richard A. (1996): *Becoming Gay. The jurney to self acceptance*. Pantheon Books, New York.

Jalušič, Vlasta (2002): *Kako smo hodile v feministično gimnazijo, Intervjuji*. Založba /*cf., Zbirka Lila, Ljubljana.

Katz, Jonathan (1995): *The Invention of Heterosexuality*. Plume, Pengium, Dutton Signet, Penigum Books, USA

- Kos, Drago** (1995): "Globalizacija "netrajnostne" potrošnje". V: Mlinar Z. (ur.): Osamosvajanje in povezovanje v evropskem prostoru. FDV, Ljubljana
- Kuhar, Roman** (2001): Mi, drugi - Oblikovanje in razkritje homoseksualne identitete. ŠKUC, Zbirka Lambda, Ljubljana.
- Kuhar, Roman** (2002): Diskurzi o homoseksualnosti: Primer časopisnega in revialnega poročanja v Sloveniji od leta 1970-2000, Magistrsko delo, FDV, Ljubljana.
- Leap, William L.** (ur.) (1999) Public Sex - Gay Space. Columbia University Press.
- Lešnik, Bogdan** (1992): "Roza obzorja", revolver št.4, str.1, ŠKUC - Roza Klub, Ljubljana.
- Likosky, Stephen** (ur.) (1992): Coming out: an anthology of international gay and lesbian writings. Pantheon Books, New York.
- Lobnik, Miha, Kris Vanhemelryck** (2002): "Mind the Gap: Gay and Lesbian Youth on the Border of EU Accesion: Report of the IGLYO Hearing on discrimination of LGBT youth in EU accesion countries." IGLYO, Ljubljana.
- Maffesoli, Michael** (1996,1988): The Time of the Tribes: The Decline of Individualism in Mass Society. English translation, Sage Publications Ltd, London.
- McWhorter, Ladelle** (1999): Bodies and pleasures: Foucaut and the politic of sexual normalization. Indiana University Press. Bloomington, USA.
- Mlinar Zdravko** (ur.) (1995): Osamosvajanje in povezovanje v evropskem prostoru. FDV, Ljubljana.
- Mozetič, Brane** (ur.) (1997): Revolver, št.18, 20, 21, 22.
- Rasiewicz, Januš** (2002): "Emino brezno pozabe". V: Lorenci, Janko (ur.) (2002): Sobotna priloga, 9.3. 2002, Delo, Ljubljana.
- Rener, Tanja** (1998): "Identitete in porabništvo-stara pravila, nove igre". V:Zadnikar, Darij (ur.): Potrošnja: Zasebne prakse javni užitki. ČKZ, XXVI, št 188, ŠOU Ljubljana.
- Rothblum, Esther D., Lynne A. Bond** (1996): "Introduction: Approaches to the Prevention of Heterosexism and Homophobia" V: Rothblum, Esther D., Lynne A. Bond(ur.): Preventing Heterosexism an Homophobia, Sage Publications, Thousand Oaks, USA.
- Ryan, Caitlin, Donna Futterman** (1998): Lesbian and Gay Youth: Care and counselling. Columbia Universuty Press, New York , USA.
- Savin-Williams, Ritch C.** (1998): "...And then I became gay": young men's stories. Routhledge, London.

Schneider, Margaret S. (ur.) (1997): "Strategies for Working with Lesbian and Gay and Bisexual youth". V: Schneider, Margaret S. (ur.): "Pride and prejudice: working with lesbian, gay and bisexual youth. Central Toronto Youth Services, Canada, str.11-30

Seidman, Steven (ur.) (1996): Queer theory/Sociology. Blackwell Publishers Ltd, Oxford, UK.

Simpson, Mark (ur.) (1996): Anti-Gay. Cassell, London.

Sinfield, Alan (1998): Gay and after. Serpents Tail, London.

Stankovič, Peter, Gregor Tomc in Mitja Velikonja (1999): Urbana plemena: Subkulture v Sloveniji v devetdesetih. ŠOU, Ljubljana-

Taylor, Mark (1995): "Introduction". V: Gomes, Rui and others (ur.): The education pack, Council of Europe, Strasbourg, France.

Tratnik, Suzana, Nataša S. Segan (ur.) (1995): L: Zbornik o lezbičnem gibanju na SLOvenskem 1984-95 ur. ŠKUC, Zbirka Lambda, Ljubljana.

Uhan, Samo (2002): Najmanj zaželen sosed. V: Sever Jani (ur.): Mladina 10, 11.3. 2002, Ljubljana.

Ule Nastran, Mirjana (ur.) (1999): Predsodki in diskriminacija. ZPS, Ljubljana

Velikonja, Nataša (ur.) (2002): Lesbo, socialna in kulturna revija, 15/16 id.2002: Karneval, Lezbična sekcija ŠKUC - LL, Ljubljana.

Velikonja, Nataša (ur.) (2001): Lesbo, socialna in kulturna revija, 13/14 id.2001: Teror, Lezbična sekcija ŠKUC - LL, Ljubljana.

Wallerstein, Immanuel (2000): Kako odpreti družbene vede: Poročilo Gulbenkianove komisije o restrukturiranju družboslovja. Založba /*cf., Rdeča zbirka, Ljubljana

Warner, Michael (1999): The Trouble with normal: sex, politics and the ethics of queer. The Free Press, New York.

Zadnikar, Darij (ur.) (1995), Gejevske in lezbične študije: Zgodovina gibanja pri nas. ČKZ, XXIII, št.177, Ljubljana.

Zadnikar, Darij (ur.) (1997), Konotacija glasbe, nelagodje doma: homoseksualnost na ulici: ČKZ, XXV, št. 185, ŠOU, Ljubljana.

Dokumentacija:

Arhiv skupine Legebitre (1998): Skupina za istospolno usmerjene mlade: Pravila skupine Legebitra, sprejel ustanovitveni odbor skupine Legebitra 10.6. 1998

Arhiv skupine Legebitre (1998): Sprejem: Poročilo z delavnice "Sprejem" na mednarodnem seminarju organizacije IGLYO, Antwerpen, April 1998

Arhiv skupine Legebitra (1998): Moč Deklet, Poročilo delavnice na seminarju IGLYO, Antwerpen 16.4. 1998

Arhiv skupine Legebitra (1998): "Lets talk about sex!": Statments game with group discussions, Primer delavnice o spolnosti, vir Sven Bocklandt, Belgija.

Arhiv skupine Legebitra (1998, 1999, 2000): Zapisniki odbora skupine Legebitra: 24.6. 1998, 17.9. 1998, 18.10.1998, 10.1. 1999, 17.1. 1999, 24.1. 1999, 7.2. 1999, 7.3. 1999, 3.6. 1999, 14.10.1999, 24.11. 1999, 9.12. 1999, 16.1. 2000, 16.2. 2000

Arhiv skupine Legebitra (1998): Zapisniki skupine za promocijo: 16.10. 1998,

Arhiv skupine Legebitra (1998): Poročilo o izvedeni aktivnosti: ogled filma Sebastian, Ljubezen, odnosi spolnost, pohod na rožnik, datum ni naveden.

Arhiv skupine Legebitra (1998, 1999): Vabila na aktivnosti skupine Legebitra:

12.6. 1998 ("Rekreacijski izlet na rožnik"),

26.6.1998 ("Filmsko popoldne v kinu vič- gledali bomo film *Želim si te*"),

8.7. 1998 ("Pogovor z gostom iz Belgije, Kris Vanhemelryck, Leuvenska skupina in življenje istospolno usmerjenih mladih v Belgiji"),

2.10. 1998 ("Spoznavna predstavitvena debata ob začetku novega šol. leta"),

23.10. 1998, ("Pogovor z gostoma: Tone Bricman in Steffen Leskovar: Zakonodaja in istospolna partnerstva"),

20.11. 1998, ("Istospolna ljubezen, droga naša vsakdanja- Droge, poživila, alkohol- izraz geyevske subkulture ali vsesplošni problem?"),

29.11. 1998, ("Ogled filma, Čisto srečen, kakršen sem, Kinoteka, gl festival),

11.12.1998 ("Ni me sram, da sem gej/lezbijka in to tudi na glas povem- procesi izoblikovanja gej in lezbične identitete in coming out")

18.12. 1998, ("Svatba- film z gejevsko tematiko"),

15.1.1999, (" Biseksulanost, A bi ali ne bi?"),

22.1. 1999, ("Moj-a prijatelj-ica je straight, Prijateljstvo med *nami* in *njimi*"),

29.1.1999, ("Gejevski ponos, Ponosni na sebe ali na nalepko?"),

12.2. 1999 ("In beseda je meso postala- Kreativni zapisi prežvečenih tem")

19.2. 1999, ("Pazi kepa, športni dan"),

22.2.1999, ("Vabilo na skupno plakatersko akcijo"),

5.3. 1999 ("Gremo v kino"),

12.3. 1999 ("Suzana Tratnik in Bogdan Lešnik, zgodovina gejevskega in lezbičnega gibanja v Sloveniji"),

26.3. 1999 (O spolnih boleznih brez sramu, Spolnost malo drugače”),
2.4. 1999 (“Vse bo še dobro- lezbična komedija-video projekcija”),
Vabilo na aktivnosti v aprilu, maju 1999, Legebitra, oznanila:
16.4.1999 (“Geji in lezbične ikone”),
23.4. 1999 (“Spomladanski izlet”),
7.5. 1999 (“Zgodovina homoseksualnosti”),
14.5. 1999 (“ Kviz ali kaj vem o istospolni usmerjenosti”).
21.5. 1999 (“Istospolna partnerstva in otroci”),
29.5. 1999 (“Piknik”)

Arhiv skupine Legebitra (1998, 1999): Poročilo o izvedeni aktivnosti:

23.10.1998, 20.11.1998, 11.12.1998, 29.1.1999, 12.2. 1999

Arhiv skupine Legebitra (1998): Pismo o ustanovitvi skupine Legebitra
naslovljeno na Roza klub, 2.7. 1998

Arhiv skupine Legebitra (1999):Pismo, predlog za sodelovanje- predstavitev
skupine Legebitra po mladinskih klubih in srednjih šolah v Sloveniji, 16.12. 1999

Arhiv skupine Legebitra (1998): Zloženka o Legebitri, Zloženka skupine
Legebitra o coming outu.

Pisma Legebitri, p.p. 106, 1001 Ljubljana, obdobje 1998-2002,

Legebitrina Oznanila, mesečni bilten skupine Legebitra, vse številke, od
Oktober 1999 do Oktober 2002.

Arhiv organizacije IGLYO (1999): Continuity in GLBT youth groups, The profile
of the participating groups at the IGLYO Seminar, Strasbourg, 17-24. April, 1999

Arhiv organizacije IGLYO (2000): Dokumentacija in zapiski letne konference,
Stockholm: The glbt and the Family

Arhiv organizacije IGLYO (2001/2002): ILGA Activity report, Report from annual
ILGA conference, October 2002.

Spletne strani:

<http://www.ljudmila.org/siqrd/>

<http://www.ljudmila.org/siqrd/legebitra>

<http://www.ljudmila.org/siqrd/oznanila>

<http://www.ljudmila.org/lesbo/knjiznica/index.htm>

<http://www.iglyo.org>

<http://www.outinslovenija.com>

<http://www.michelle.simplenet.com/sarah.htm> (Sarah Schulman)

<http://www.ljudmila.org/sgs/>

<http://kokoska.sytes.net>

<http://gay.iniciativa.cz>

<http://hatter.hu>

www.kampania.org

<http://www.accept-romania.ro>

www.lori.hr

www.gay.org.yu

www.coc.nl

www.sestre.net